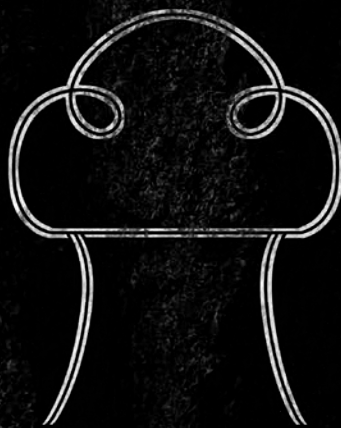

Het Boommument

LISA DE WAAL
AFSTUDEERPROJECT 2020

*De kracht van wasdom is te groot
Wij gaan telkens onwillig dood
Zie het conflict van groen en grijs
Om leven, om een and're reis
En word ons leed zonder verdriet
Vereeuwigd als snelheidslimiet*

Inhoudsopgave

Introductie	6-7
Onderzoek	8-31
Maatregelen	
Het Rouwproces	
Meningsverschillen	
In Het Buitenland	
Contact	
Ontwerp	32-91
Richtlijnen	
Inspiratie	
Schetsen	
Grafmonumenten	
Materiaalonderzoek	
Het 3D-Model	
Het Koekoeksei	
Uitvoering	92-105
Het Prototype	
Reflectie	105-109
Samenvatting	110-111
Bibliografie	112-116

Bloemen, houten kruisjes, kaarsjes en teddyberen langs de weg. Als je regelmatig de weg op gaat, zul je ze wellicht vaak tegenkomen: bermmonumenten. Gedenkmumenten langs de straat die meestal naast of tegen bomen staan om een overleden persoon in het verkeer te herdenken. Zelf kom ik ze best vaak tegen, en elke keer voelt het als een soort confrontatie met iets waar ik niets mee te maken heb. Het is niet zo dat ik iets heb tegen grafmonumenten; sterker nog, ik bezoek begraafplaatsen en kerkhoven met alle plezier. Maar er is iets aan een bermmonument dat mij een gevoel geeft van inbreking in iemands leven, alsof ik het niet zou moeten zien.

Er zijn een hoop mensen die hetzelfde voelen als ik (Bureau Bisontekst, *Het Uitvaartwezen*, 2006). Bermmonumenten leiden af, werken vaak verstorend in de openbare ruimte, en kunnen mensen zelfs in gevaar brengen wanneer er onderdelen van het monument de weg op waaien.

Uit deze kwestie kwam de volgende onderzoeksvraag: hoe kan ik een bermmonument ontwerpen dat géén verstoring biedt in de publieke ruimte?

En vanuit deze vraag begon het onderzoek.

~ ONDERZOEK ~

" They invariably include Christian crosses and other religious symbols. This violates the constitutional principle of separation of church and state because public facilities are being used to promote religion. "

- Robert Tiernan, advocaat in Colorado

Bermmonumenten zijn een fenomeen dat naar Nederland is overgewaaid vanuit andere landen. Ze komen oorspronkelijk uit Latijns-Amerikaanse cultuur waar al meer dan 200 jaar bermmonumenten worden geplaatst op plekken van overlijden (Charles A., et al., *Death and Dying: Life and Living*, 2008). Rond het jaar 2000 werden deze openbare gedenkmonumenten voor het eerst in Nederland gezien. Het zijn monumenten die precies zijn neergezet op de plaats van overlijden in het verkeer, meestal tegen bomen. Afhankelijk van de leeftijd, religie of nabestaanden van de overleden persoon kan het bermmonument bestaan uit bloemen, knuffels, kaarsjes, altaren of kruisjes. Deze gedenktekens zijn vaak het initiatief van de nabestaanden zelf, en uit onderzoek is gebleken dat ongeveer tachtig procent van de bermmonumenten door de nabestaanden zelf gemaakt zijn (Bureau Bisontekst, *Het Uitvaartwezen*, 2006). Op dit moment heeft iedere gemeente een andere regelgeving wanneer het gaat om bermmonumenten (Omroep Gelderland, *Bermmonumenten zijn belangrijker dan een graf*, 2014). Op deze regelgeving kom ik later terug.

In mijn eigen omgeving zie ik vooral bermmonumenten op lange, opvallend rustige wegen waar veel bomen langs de weg staan. Het zijn vaak de wegen waar je niet zou verwachten dat er zo veel ongelukken gebeuren, omdat het juist wegen in een poldergebied zijn waar het nooit druk is. Mijn verwachting is dat men hierdoor vaak te hard gaat rijden, op een manier van de weg raakt, resulterend in een fatale botsing. Ik ben langs deze locaties gegaan om deze locaties te fotograferen.

Maatregelen

De meningen over bermmonumenten verschillen enorm. Sommigen vinden de objecten esthetisch aantrekkelijk, anderen zien ze als vervuiling van de openbare ruimte (Charles A., et al., *Death and Dying: Life and Living*, 2008). Maar er zijn veel andere argumenten om de voor en tegens van bermmonumenten te onderbouwen.

Omdat het aantal bermmonumenten in Nederland na het jaar 2000 enorm steeg, werden er in 2004 maatregelen genomen door de minister van Verkeer en Waterstaat, Karla Peijs. Bermmonumenten dienen op een veilige plaats gerealiseerd te worden: dit betekent dat het niet altijd mogelijk is om precies een monument te plaatsen op de locatie van het ongeval, omdat deze locaties vaak juist de gevaarlijkste plekken zijn in het verkeer. In 2004 was er nog een algemene regelgeving over: het hangt af van het ongeluk, de duurzaamheid van het gedenkteken en de mate waarin het gedenkteken wordt bezocht en onderhouden.

In 2005 keurde de provincie Overijssel het bermmonument voor Stephanie goed; het mocht voor vijf jaar blijven staan. Het bermmonument bestond uit losse lantaarns met kaarsjes, bloemen, een houten kruis en een teddybeer. (ZwarteWaterKrant, *Bermmonument Stephanie Bon-sink door provincie voor 5 jaren goedgekeurd*, 2005)

*“WE SNAPPEN BEST DAT
MENSEN HUN
VERDRIET SOMS WILLEN
UITEN DOOR HET
PLAATSEN VAN EEN
MONUMENT, MAAR ZE
MOETEN WÉL DE VER-
KEERSVEILIGHEID IN HET
OOG HOUDEN.”*

Olinde Andringa, Adviesdienst Verkeer en Vervoer van Rijkswaterstaat: “Een monument leidt echter ook af, net zoals een reclame-uiting. Daarnaast is het een obstakel waar mensen, die van de weg raken, tegenaan kunnen botsen. Dit kan het letsel bij een ongeval verergeren. We snappen best dat mensen hun verdriet soms willen uiten door het plaatsen van een monument, maar ze moeten wél de verkeersveiligheid in het oog houden. Ook raden we nabestaanden af op eigen houtje een ongevallocatie langs de rijksweg te bezoeken, omdat zij daarmee zichzelf en de passerende weggebruikers onbedoeld in gevaar kunnen brengen. Ze doen er beter aan contact op te nemen met Rijkswaterstaat. Onder begeleiding van de wegbeheerder kunnen ze dan op een veilige manier gaan kijken.” (Bureau Bisontekst, *Bermmonumenten, Het Uitvaartwezen*, 2006)

In 2011 ruimde de gemeente Nieuwegein de bermmonumenten op om het toenemende aantal gecontroleerd te houden. Bermmonumenten werden steeds vaker geplaatst, en daar wilde de gemeente iets tegen doen. Ze legden een waarschuwing bij monumenten die langer dan vijf jaar in de gemeente stonden, en deze werden vervolgens na een half jaar opgeruimd (Binnenlands Bestuur, Nieuwegein wil van bermmonumenten af, 2011).

In januari 2019 werden er in de provincie Zeeland strenge maatregelen ingevoerd tegen bermmonumenten. Ze wilden geen enkel object meer langs de weg zien, slechts een tegel. Volgens provinciebestuurder Harry van der Maas (SGP) zorgden deze monumenten voor te veel afleiding voor weggebruikers, of gaf het ongemak voor het beheer en onderhoud van bermen. De regels werden samen met de Rijkswaterstaat opgezet:

- Gedenktekens moeten bestaan uit een horizontale tegel van maximaal 80 cm bij 80 cm.
- Lampjes en kaarsen zijn niet toegestaan, bloemen wel.
- Monumenten langs wegen van honderd kilometer per uur zijn niet meer toegestaan.
- Langs tachtig kilometer wegen mag een gedenktegels geplaatst worden op een afstand van minimaal drie meter langs de weg.
- Langs zestig kilometer wegen mag een gedenktegels geplaatst worden op een afstand van 1,80 meter langs de weg.

(Omroep Zeeland, *Bermmonumenten: Voortaan geen paaltjes of kruizen maar een tegel*, 2019)

Een creatief gepersonaliseerd bermmonument in Zeeland: overleden jongen Bjorn was een autofanaat, dus maakte zijn familie het monument van de dubbele uitlaat van zijn auto.

Harry van der Maas verbiedt zichtbare bermmonumenten in de provincie Zeeland.

Het Rouwproces

*"HET GEEFT EEN GOED
GEVOEL OM ER IETS
TASTBAARS NEER TE
ZETTEN."*

Maar een bermmonument speelt juist een hele grote rol bij de rouwverwerking, zegt Mirjam Klaassen (onderzoeker naar rouwverwerking met betrekking tot bermmonumenten). Een dergelijk monument heeft een grote betekenis voor de nabestaanden: het staat niet op de plaats van de dood, maar op de plaats waar iemand voor het laatst in leven was. Dat geeft de locatie een speciale betekenis. Vooral wanneer nabestaanden het monument zelf kunnen maken, is het voor hen zeer waardevol: het geeft ze het gevoel dat ze toch nog iets voor hun dierbare kunnen betekenen. Nabestaande Bea Aalmers, moeder van Tom Aalmers wie in Gelderland langs de weg werd overreden, zegt het volgende:

"Het geeft een goed gevoel om er iets tastbaars neer te zetten. [...] Elke keer als je over [de weg] rijdt, zie je die boom en dan zeg je: "Hé!" En dat is een heel ander gevoel dan wanneer er niets staat en je moet gaan zoeken naar welke locatie het was, of ben ik er nu al voorbij."

De regelgeving is dat een monument na vijf jaar verwijderd moet worden. Nabestaande Duco Pieper, wie zijn zoon Dion verloor in een verkeersongeval, vertelt dat hij de locatie vaak bezoekt voor berusting. Hij weet dat het bermmonument dat op de locatie is geplaatst op een gegeven moment waarschijnlijk verwijderd zal moeten worden, maar de man wist nog niet hoe hij zou reageren wanneer de gemeente met het verzoek van verwijdering zou komen. (Omroep Gelderland, *Bermmonumenten zijn belangrijker dan een graf*, 2014)

Meningsverschillen

In 2019 deed 'De Gelderlander' een onderzoek met de stelling: "Overheden moeten niet zo krampachtig zijn als mensen een bermmonument plaatsen." Hier werden 4.739 stemmen geteld: 53% was eens, 47% was oneens. Ik las in de reacties een paar hele interessante meningen.

Sopie: Mijn ex heeft na het ongeval van onze zoon ook een bermmonument gemaakt. Ik kom er heel heel vaak langs en word er alleen maar heel erg verdrietig van. Soms rij ik een stuk om om er niet langs te hoeven. Ik vind het verschrikkelijk

Girlpowerrr: In Duitsland worden er juist grote witte kruizen geplaatst door de overheid, althans in Nordrhein Westfalen. Ik vind dat wel goed want het maakt je als automobilist juist alerter.

TheoB: In de berm moet niets te zien zijn wat afleidt van het verkeer, anders heb je zo weer een ongeval. Je kunt niet zomaar een herdenkingsplek maken op andermans grond. En waarom zou je zo herinnerd moeten worden aan de plek waar een dierbare het leven liet. Er zijn betere plekken denkbaar en dat is vooral thuis en/of op de begraafplaats of het strooiveld.

Annemaria: Ik zeg doen...het maakt bewust dat men rustig en geconcentreerd moet rijden en dat verkeershufters kunnen zien hoe het voor hen kan eindigen.

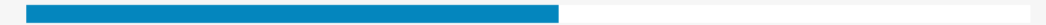
(Redactie De Gelderlander, *Overheden moeten niet zo krampachtig zijn als mensen een bermmonument plaatsen*, 2019)

*"HET MAAKT JE ALS
AUTOMOBILIST
JUIST ALERTER."*

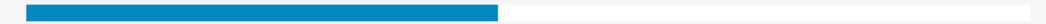
POLL

Overheden moeten niet zo krampachtig zijn als mensen een bermmonument plaatsen

Eens (53%)

Oneens (47%)

Het is een probleem waar ik zelf geen mening over kan vormen, omdat ik de voordelen en nadelen van bermmonumenten begrijp. Maar misschien kan ik wel iets toevoegen, iets zodat beide kanten, zowel de veiligheid van weggebruikers en het gemak van de gemeente als de gezonde rouwverwerking van de nabestaanden, op optimale wijze gerealiseerd kan worden.

Ik ging op zoek naar manieren waarop andere landen en culturen bermmonumenten gebruiken.

In Het Buitenland

Als het in Nederland zelfs al per gemeente verschilt hoe er met bermmonumenten wordt omgegaan, kun je je voorstellen hoe verschillend ze kunnen zijn in andere landen.

In Laos kun je bijvoorbeeld witte altaars kopen en neerzetten langs de wegen. De altaars zijn standaard bermmonumenten, en ondanks dat er wel kleine verschillen zitten in de altaars, vormen ze toch een geheel. Naar mijn mening zijn deze gedenkmonumenten op deze manier minder afleidend op wegen dan in Nederland, omdat ze minder persoonlijk zijn en, omdat ze regelmatig voorkomen, een gewennende werking hebben.

Een gevaarlijke hoek in Laos, 2012. Reguliere bezoekers steken kaarsjes aan of onderhouden de altaartjes.

In Griekenland zijn bermmonumenten kleine kastjes of altaartjes zodat ze toch persoonlijk gemaakt kunnen worden door er spullen in te doen, zonder dat er een eenheid verbroken wordt. Hierdoor hebben nabestaanden wel een reden om hun bermmonument te bezoeken, maar is het niet meteen confronterend voor andere weggebruikers. De bermmonumenten zijn hier gewoon te koop (Freeborn, A., Greek Roadside Memorials, 2014).

Maar een in mijn ogen hele vreemde en macabere reeks 'bermmonumenten' staat, of stond, in Frankrijk. Saskia van den Berg, een studiegenoot, vertelde dat ze daar wel eens zwarte poppen langs de weg had zien staan, die symbool stonden voor iedere overleden persoon op die weg. Ik gebruikte vele zoektermen om deze op het internet te vinden. "Zwarte poppen langs weg Frankrijk", "black roadside memorials france", "black dolls roadside france", "mémorial de la route de la pop noire" en vele andere termen. Telkens kon ik niets vinden, en ik begon te twijfelen of ze (nog) wel bestonden.

Maar toen vond ik in de Volkskrant eindelijk een artikel dat ging over hetgeen waar ik naar opzoek was. "Het is een macaber gezicht en dat is ook de bedoeling. Langs de Franse RN20, een tweebaansweg die naar het zuiden voert, zijn de doden opgestaan: waar een fataal ongeluk is gebeurd, staat een manshoog zwart silhouet, met een wit kruis op de plek van het hart...." (Nijenhuis, T., *Het moderne Frankrijk rukt op langs l'Occitane*, 2001)

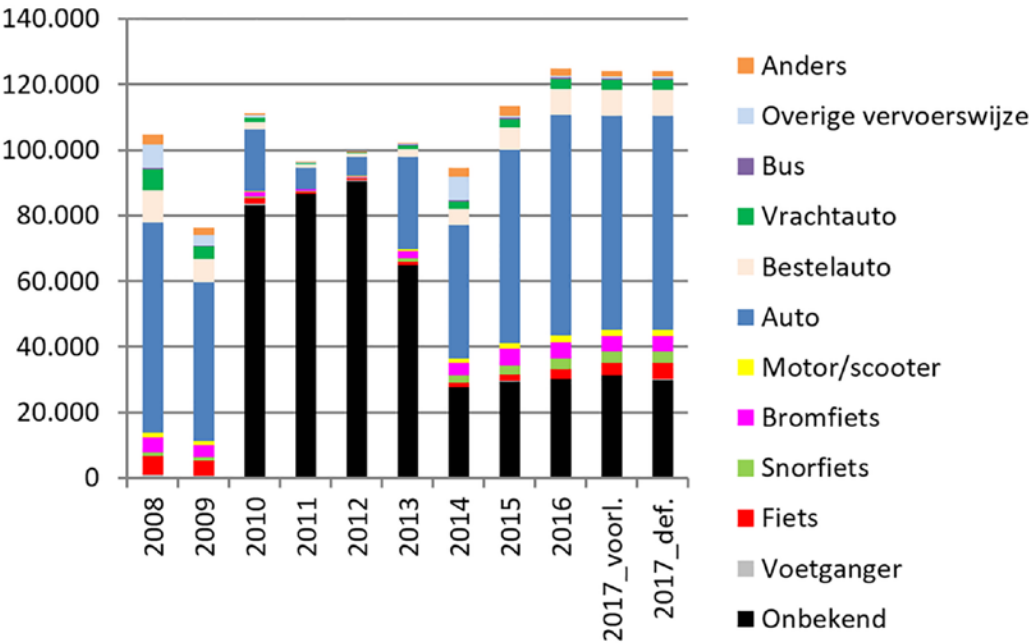
De RN20 werd lang de 'dodenweg' genoemd, omdat er zoveel ongelukken gebeurden. Er stonden veel zwarte silhouetten langs de weg om mensen op choquerende manier te waarschuwen. In 2001 werd echter de weg l'Occitane aangelegd, een alternatieve weg langs de RN20, en de lugubere dodenborden hadden geen nut meer omdat mensen een andere route namen. Het klinkt apart, maar ik kan gewoon helemaal niets meer vinden over wat er met deze 'bermmonumenten', of eigenlijk meer waarschuwingsborden, is gebeurd. En dat terwijl het naar mijn mening juist iets heel spraakmakends is.

Contact

Online onderzoek is informatief, maar niet altijd hendaags. Vooral rond het onderwerp bermmonumenten verandert er regelmatig iets. Om achter de laatste ontwikkelingen te komen, stelde ik een lijst op met mensen of instanties waar ik contact mee zocht om ze vragen te stellen.

- **Overheid** over openbare ruimten (Wat is toegestaan? Waar wordt belasting op gezet? Wanneer is een monument gevaarlijk?)
- **Gemeente Nieuwegein**, hebben een paar jaar terug bermmonumenten laten verwijderen (Waarom en wanneer wordt het overlast? Hoe zou het géén overlast kunnen zijn, maar juist een toevoeging aan het gebied?)
- **Rouwexpert** (waarom is het voor nabestaanden belangrijk om naast een graf op de begraafplaats ook een gedenkmonument op de plaats van overlijden te hebben? Hoe lang het duurt voordat een rouwproces doorlopen is? Welk effect heeft het zien van bermmonumenten op voorbijgangers?)
- **Bestuurder**, of beginnend bestuurder (welk effect heeft het geconfronteerd worden met bermmonumenten op de gemoedstoestand? Is het juist goed om ermee geconfronteerd te worden omdat je dan voorzichtiger rijdt, of werkt het juist als afleiding of schrikeffect?)
- **Nabestaande** die zelf een bermmonument heeft geplaatst (waarom is het belangrijk om naast een graf op de begraafplaats ook op de plek van overlijden een monument te hebben? Hoe lang heeft het monument er gestaan/hoe lang zou u het monument er willen hebben staan? Vindt u het belangrijk dat het bermmonument gepersonaliseerd is?)

Om het onderzoek te beginnen, nam ik eerst contact op met de Rijkswaterstaat over de gevaarlijkste verkeerslocaties in Nederland, zodat ik meer voorbeelden van bermmonumenten kon vinden. Ik ontving grafieken met de aantallen van ongevallen per jaartal. Helaas stonden hier geen locaties bij vermeld.

Omdat de regelgeving van bermmonumenten per gemeente is bepaald, probeerde ik contact op te nemen met mijn eigen gemeente (Zaltbommel) en de gemeente van Nieuwegein. In Nieuwegein waren immers onlangs de bermmonumenten weggehaald. Helaas was het wegens extreme drukte door het Corona-virus niet mogelijk om telefonisch contact op te nemen. Van de gemeente Zaltbommel ontving ik na een paar weken de volgende e-mail:

"[...] Je mail met verzoek om verkeersongevallenlocaties met (fatale) afloop hebben wij in goede orde ontvangen. Met deze mail reageren wij op je verzoek. Je mail is inhoudelijk besproken met onze verkeersadviseur van politie. Wij hebben in onze gemeente geen terugkerende locaties waar ongevallen plaats vinden. Er zijn zeker wel locaties waar (fatale)ongevallen plaats hebben gevonden, maar deze zijn incidenteel geweest. Vaak gaan we in zo'n situatie in overleg met de politie om de toedracht van het ongeval te achterhalen. Wanneer het ongeval te wijten is aan de weginrichting zullen wij als wegbeheerder maatregelen treffen om de situatie ter plaatse te verbeteren. Vrijwel de meeste ongevallen zijn helaas ontstaan door het gedrag van de weggebruiker. Wij hebben geen overzicht van verkeersonveilige locaties met zogeheten blackspots voor handen en kunnen je hier helaas ook niet verder aan helpen. [...]"

Toen zocht ik contact met de Openbare Ruimte, een organisatie en magazine die de ontwikkelingen in de openbare ruimte in de gaten houden. In de e-mail stelde ik de vraag of ze me meer konden vertellen over de regelgeving van bermmonumenten.

Hierop ontving ik redelijk snel een reactie.

"[...] Op onze redactie kennen we helaas geen expert op het gebied van gedenkmonumenten. Daarom had ik je vraag doorgestuurd naar de redactie van Stadswerk Magazine, maar daar konden ze ook niet zo snel iemand verzinnen."

Mocht ons nog een naam te binnen schieten, dan laten we je dit direct weten. In ieder geval veel succes gewenst met je afstudeerproject."

Met vriendelijke groet,

*Jasper Buiting
Webredacteur Virtùmedia"*

Ik zocht vervolgens contact op met rouwexpert Gretha Hup, die al vijf jaar werkzaam is bij nazorg.

"[...] Voor mijn opleiding Art, Communication & Design (op de Fontys Hogeschool voor de Kunsten in Tilburg) doe ik onderzoek naar bermmonumenten. Hierbij onderzoek ik de voor- en nadelen van gedenkmonumenten langs de weg en hoe deze meehelpen bij het rouwproces van de nabestaanden. Ik vroeg me af of het misschien mogelijk is voor mij om binnenkort een keer langs te komen (wanneer u tijd hebt) voor een kort 'interview' over dit onderwerp. Dit gesprek wordt opgenomen met camera zodat ik het kan vertonen als proces bij mijn afstudeerproject.

Dit zijn enkele vragen waar ik onderzoek naar doe:

- *Waarom is het voor nabestaanden belangrijk om een gedenkmonument op de plaats van overlijden te zetten, naast het feit dat er ook een graf op de begraafplaats is?*
- *Hoe lang zou een bermmonument moeten blijven staan om de nabestaanden te helpen?*
- *Welke effect zou een bermmonument op voorbijgangers hebben? Is het positief of negatief om een 'graf' van iemand langs de weg te zien? Zorgt dit voor afleiding of zorgt het juist dat mensen voorzichtiger rijden?*
- *Wat is uw mening over bermmonumenten (als u deze wilt geven)? In Nieuwegein zijn ze bijvoorbeeld een paar jaar terug weggehaald door de gemeente, omdat ze werden gezien als 'verstoring in de publieke ruimte'. [...]"*

Gretha Hup nam vervolgens telefonisch contact met mij op. Ze vertelde dat ze me helaas niets kan vertellen over bermmonumenten en de effecten ervan. In de vijf jaar dat ze in de nazorg werkt, heeft ze wel gesproken met verkeersslachtoffers, maar ze heeft het nooit over bermmonumenten gehad. Wel vertelde ze dat er rond het jaar 2007 een jongen in Bruchem overleed op een lange weg op het platteland. In die tijd zat ik zelf op de basisschool in Bruchem, en ik kon me plotseling weer herinneren dat we als klas ballonnen oplieten toen hij was overleden. Op de locatie van overlijden had volgens Gretha Hup ook een bermmonument gestaan. Ik ging op zoek om contact op te nemen met de nabestaanden van deze overleden jongen. Ik kwam erachter dat zijn naam Stan Hobo is, wie overleed in 2006. Ik bezocht de plaats van overlijden aan de Middelstraat: zijn bermmonument is een klein, houten kruisje dat ik al eerder had gefotografeerd.

Ik probeerde vervolgens contact op te nemen met de ouders van Stan Hobo, zodat ik ze als nabestaanden kon vragen waarom een bermmonument belangrijk voor ze is. Ik vroeg aan verschillende familieleden en bewoners in de buurt van de Middelstraat of ze de contactgegevens of locatie van Stan Hobo's ouders wilden delen; echter kon ik ze op geen enkele manier contacteren. Via een website van een voetbalorganisatie waar Stan op had gezeten stuurde ik nog een e-mail. Hier is geen antwoord op gegeven. Ik besloot dat ik voldoende informatie had aan de verschillende nieuwsitems die ik heb gekeken en gelezen waarbij nabestaanden aan het woord kwamen en hun mening over bermmonumenten gaven. Het is voor hen belangrijk om de plaats van overlijden te markeren.

Helaas ben ik uiteindelijk niet heel tevreden met de antwoorden die ik kreeg (en de antwoorden die ik níet kreeg) bij het contact opnemen. Ik begrijp wel dat medewerkers van de gemeente mijn vragen niet als prioriteit hebben gesteld, vooral wegens de drukte door het Corona-virus.

Dankzij dit onderzoek ben ik wel tot de conclusie gekomen dat er drie partijen betrokken zijn bij het fenomeen bermmonumenten, en als ik het ultieme bermmonument wil ontwerpen, zal ik deze drie partijen op gelijke wijze tevreden moeten stellen.

~ ONTWERP ~

" Here in the Philippines, we mark houses, specifically doors when someone dies at home. Also true with places of death, it is common to put up wooden crosses to signify that someone died on the spot. "

- Alexis, over 'The Roadside Shrines of Greece'

Richtlijnen

Om echt met het onderzoek naar een goed ontwerp te beginnen, heb ik eerst de eisen vastgelegd waar een bermmonument aan moet voldoen om een zo groot mogelijk deel van de samenleving tevreden te stellen. Dit zijn de volgende eisen:

- **Het monument mag niet voor gevaar zorgen in de openbare ruimte. Dit houdt in: het mag niet de weg op waaien. Het mag niet voor (veel) afleiding zorgen bij weggebruikers.**
- **Het monument moet makkelijk te onderhouden zijn.**
- **Het monument moet gepersonaliseerd kunnen worden.**

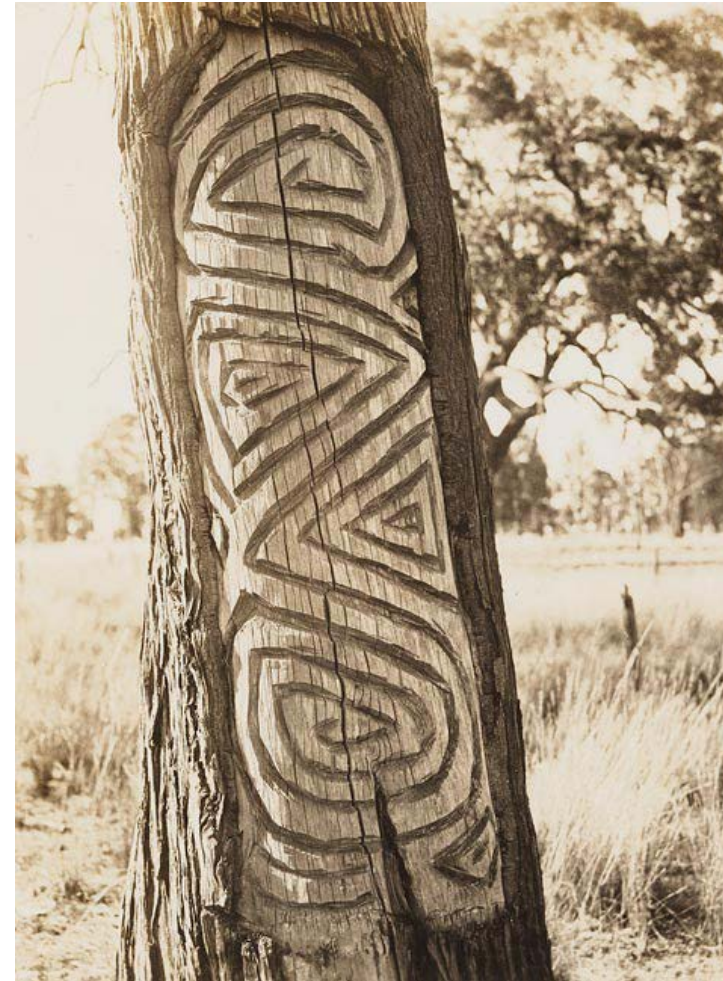
Dit zijn de algemene richtlijnen die ik voor mezelf heb opgezet, gebaseerd op de gemiddelde regelgeving door Nederland. Ik heb geen specifieke regelgeving van een gemeente in Nederland gekozen, omdat deze te veel van elkaar verschillen. Er zijn zelfs gemeenten waar helemaal geen regels zijn voor bermmonumenten, bijvoorbeeld Waddinxveen. Wethouder van Waddinxveen Kristen Schippers zei in september 2019 nog dat ze er niets voor voelt om regels op te stellen voor bermmonumenten, omdat de gedenkplaatsen op zichzelf staan en diverse aanleidingen hebben (Sneijder, R., [...]). Dit terwijl er in gemeenten als Epe bijvoorbeeld strenge regels aan vast zitten, waar net als in Zeeland slechts horizontale tegels met specifieke afmetingen geplaatst worden. Dit in mijn achterhoofd houdende heb ik besloten de richtlijnen voor mijn project algemeen te houden.

Inspiratie

Toen ik van start ging, dacht ik dat ik iets kon met het litteken in de boom na een autobotsing. Deze littekens zie je erg veel, mits je erop let. Wanneer een boom dit litteken heeft, is het veel gevoeliger voor infectie: de schors groeit ook niet meer terug (Mr. Tree, Inc., *Everything You Want to Know About Tree Bark*, z.d.).

Boomschors werd vroeger veel gebruikt voor het bouwen van kano's, hutten en schilden. Op deze afbeelding is een boom te zien die als monument is geplaatst nadat hij zonder enige waarschuwing in elkaar zakke.

Ik dacht eraan om de naam van een persoon in het litteken te snijden: dit zou echter de verstoring bij weggebruikers niet wegnemen. Ik dacht eraan om grafische kunst in de boom te maken: maar dit zou de boom juist nog gevoeliger maken voor infectie. Ook worden bomen met grote, diepe littekens sneller door de gemeente gekapt om een plotselinge instorting te voorkomen.

Bij nader inzien, kwam ik al vrij snel tot de conclusie dat boomlittekens interessant zijn, maar in dit deel van mijn onderzoek nog niet bruikbaar. Ik had hier niet genoeg de mogelijkheid om inspiratie van andere bermmonumenten te nemen en hierop voort te borduren. Ik besloot het idee los te laten, en mijn focus te leggen op het creëren van een losstaand bermmonument, zodat deze ook verplaatst zou kunnen worden, mocht dit nodig zijn.

Op zoek naar andere manieren waarop bomen en graven bij elkaar komen, kwam ik de zogenaamde 'baby-bomen' van Sulawesi tegen. Vroeger hadden de Toraja het begrafenisritueel waarbij overleden, tandloze baby's in verticale holten van bomen te begraven. De boom zou de baby's zowel beschermen tegen kwade geesten, als de weg naar de hemel korter maken doordat hij naar de hemel rijkt (Wilschut, M., *De wonderlijke dodencultuur van Zuid-Sulawesi*, 2017).

Ik wilde mij niet laten inspireren door het macabere aspect van dit fenomeen, maar toen ik meer onderzoek deed, kwam ik erachter dat het eigenlijk helemaal niet zo luguber is. Het is iets heel moois dat in deze cultuur zoiets vreselijks als babydood toch in iets moois en symbolisch kan veranderen. (Smit, J., *De Tana Toraja begrafenis in Sulawesi*, 2019)

*"DE MANIER WAAROP
DE TORAJA OMGAAN
MET LEVEN EN DOOD
IS HEEL BIJZONDER.
ZE BUIGEN
VERDRIETIGE
GEBEURTENISSEN OM
TOT IETS MOOIS."*

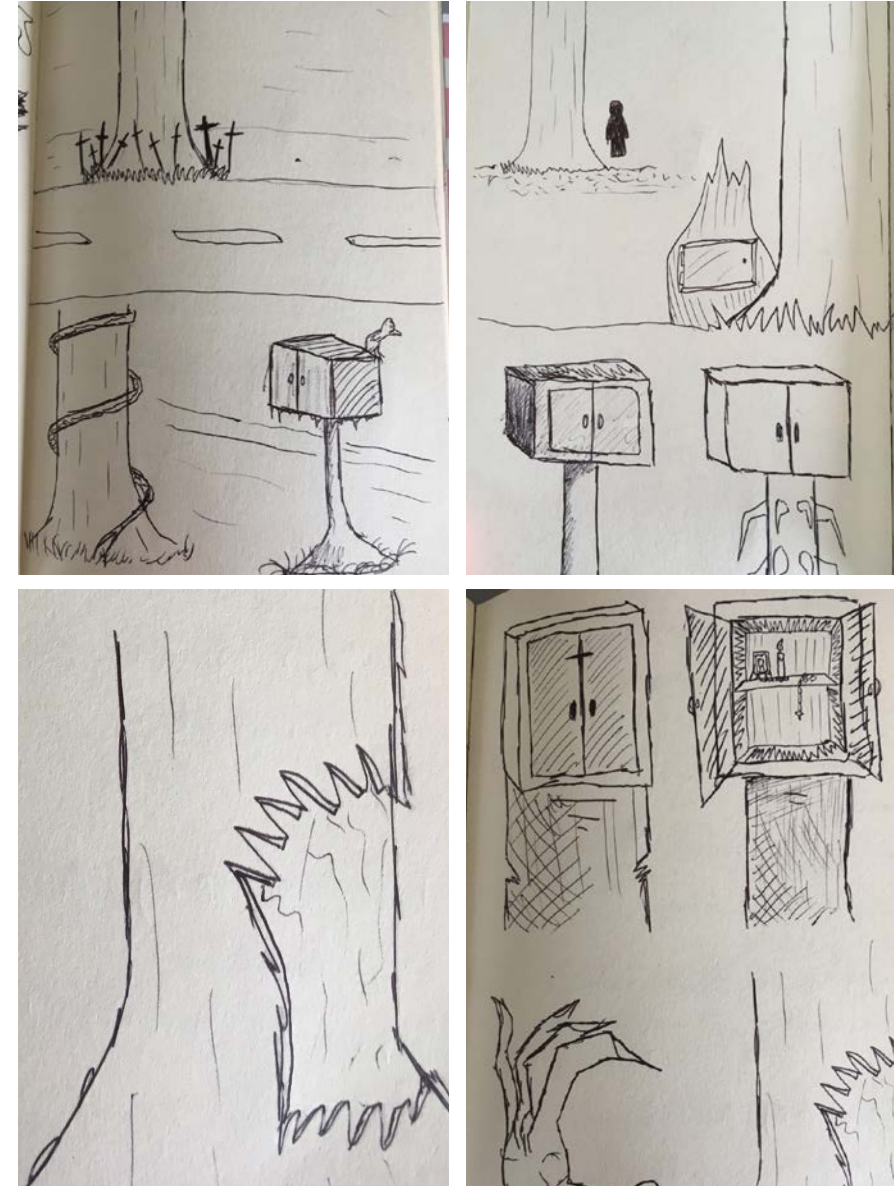

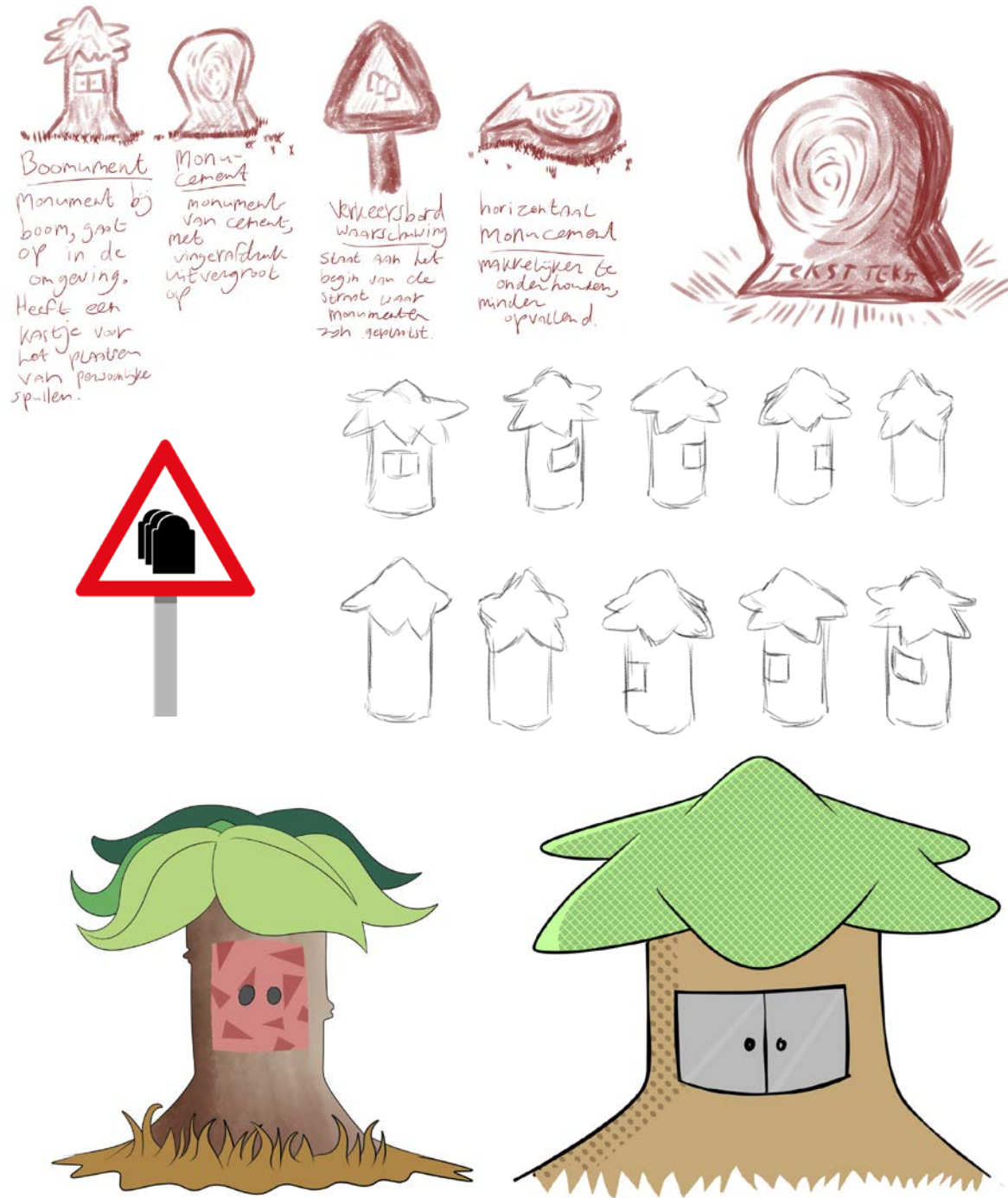
Dat de boom werd gebruikt als een begraafplaats vond ik erg interessant. De boom kreeg het uiterlijk kreeg van een kast met verschillende laden en deuren, wat ik in mijn ontwerp terug wilde laten komen.

Ik heb mezelf vooral laten inspireren door de altaartjes in Griekenland. Deze zijn esthetisch aangenaam voor de weggebruiker, stevig en veilig voor de gemeente, en goed te personaliseren voor de nabestaande, zonder dat de weggebruiker wordt gestoord door de persoonlijke aspecten. De altaartjes gaan ook goed op in de omgeving, omdat ze op de Griekse architectuur gebaseerd zijn (witte muren, bolle daken). Ik keek naar hoe dit goed zou passen bij de ongevallocaties in Nederland, en begon te schetsen.

Schetsen

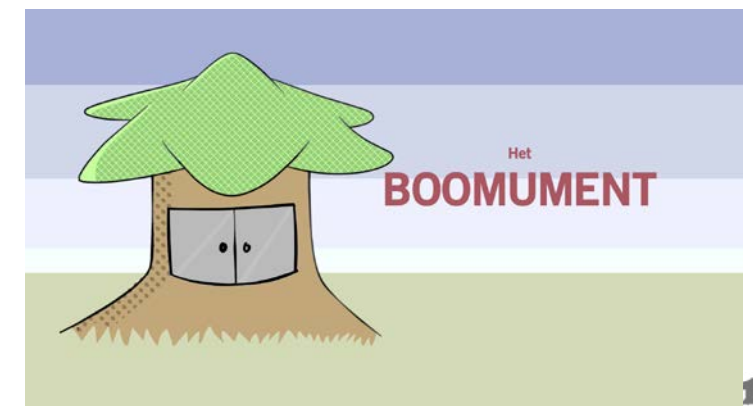
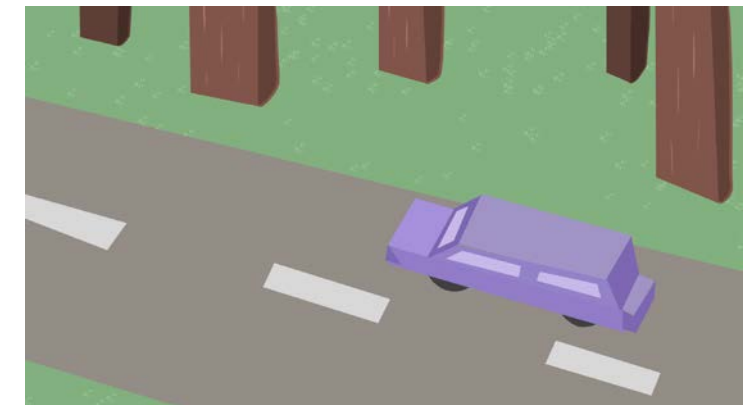

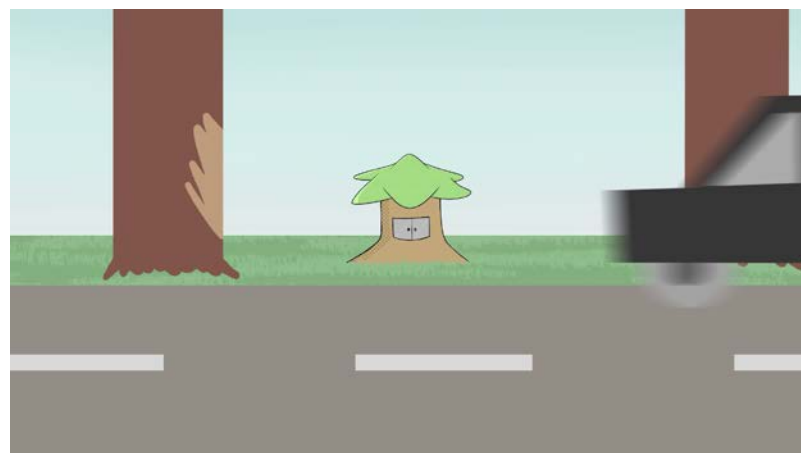
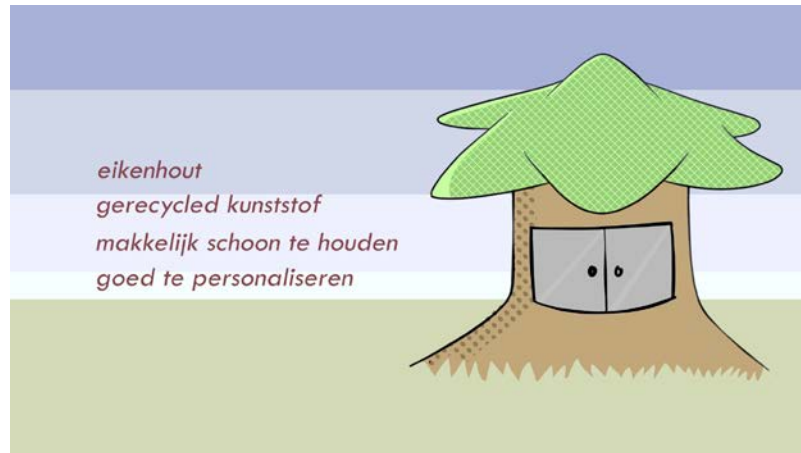
Ik koos ervoor om het monument in de vorm van een boom verder uit te werken. De meeste ongevallen waar bermmonumenten bij betrokken zijn komen namelijk door aanrijdingen met bomen; in mijn omgeving, tenminste. Om het gedenkmonument meer in de omgeving op te laten gaan, besloot ik uit te gaan van een boom als basis. Om aan mijn richtlijnen te voldoen, moest het te personaliseren zijn voor de nabestaanden: dit heb ik opgelost door er ingebouwde kast aan toe te voegen.

Om mijn idee beter over te brengen, besloot ik een korte animatie te maken waarbij ik het bermmonument, dat ik overigens het Boommument noemde, presenteer. Ik begon aan de animatie zonder dat ik echt een bepaalde stijl in mijn hoofd had, en er kwam dus ook een aparte video uit.

*"Is er een dierbare
langs de weg over-
leden?"*

*Het rouwproces ver-
loopt een stuk beter
met het nieuwste
bermmonument:
HET BOOMUMENT.*

Duurzaam én esthetisch aangenaam, het BOOMUMENT zorgt dat u de overlijdensplaats van uw dierbare nooit vergeet.

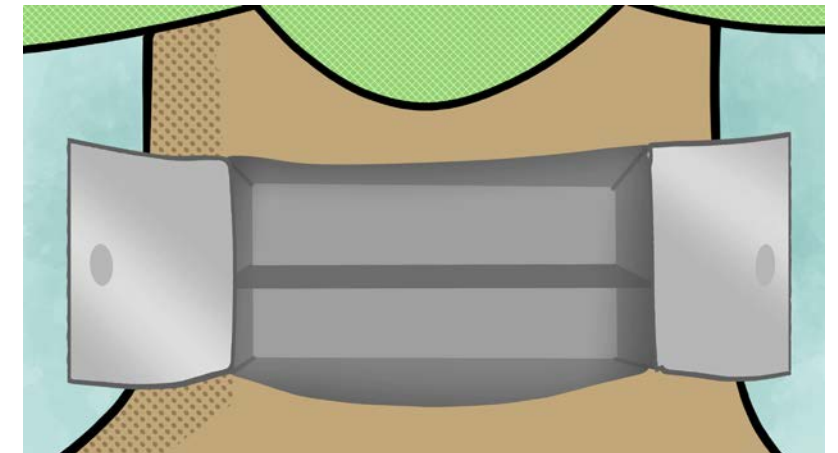
Het monument is gemaakt van stevig materiaal dat niet de straat op kan waaien en voor gevaar zorgt.

Ook biedt het geen verstoring in de openbare ruimte door zijn neutrale uiterlijk!

Voor persoonlijke bezoeken aan het monument, bevat het BOOMUMENT een ingebouwde kast waar u bijvoorbeeld kaarsjes, een foto, sieraden of andere ornamenten voor de overledene in kan plaatsen.

Wilt u het BOOMUMENT plaatsen in een straat waar eerder mensen zijn overleden? Dan wordt het nieuwe waarschuwbord meteen in de straat geïnstalleerd, zodat weggebruikers in de toekomst voorzichtiger zijn!

*HET BOOMUMENT.
Voor na het einde."*

Ik weet eerlijk gezegd niet precies waarom ik de animatievideo in een reclame-achtige stijl had gemaakt, maar toen ik de animatie had wilde ik dit graag proberen. Ik huurde ook een professionele stem (Timon H.) in die de tekst insprak. Echter na gesprekken met docenten kwam ik tot de conclusie dat dit niet het gevoel gaf dat ik zocht. Het was haast absurd en lachwekkend, en ik was juist op zoek naar een serieus bermmonument dat ik op goede, comfortabele manier kon presenteren. Ik wist toentertijd nog niet dat reclame een belangrijke rol zou spelen in een ander deel van mijn ontwerpproces. Hier kom ik later op terug.

Ik was ook niet tevreden met de kleur en een paar aspecten van de vorm van het Boommument. Door de zachte kleuren en ronde, vriendelijke vormen, nam het het graf-aspect van het monument volledig weg. Dit is niet waar ik naar op zoek was: het moest een grafmonument zijn, en ik besloot om meer onderzoek te doen naar grafmonumenten, zodat ik nieuwe aspecten kon toevoegen aan het Boommument.

Dit is een stap in het proces die ik eigenlijk eerder had moeten zetten, voordat ik begon met het schetsen van het ultieme bermmonument.

Grafmonumenten

Carlo Scarpa's Brion Tomb

De Italiaanse architect Carlo Scarpa kreeg de opdracht een monument te maken voor Giuseppe Brion, de oprichter van het merk Brionvega (Italiaans elektronicabedrijf). Carlo Scarpa creëerde een tombe waarbij hij allerlei symboliek bij elkaar bracht. Het gebouw is volledig omgeven door water. Het is gebouwd van gewapend beton gecombineerd met delen gekleurd, glazen mozaïekstenen. In het midden zijn twee ringen te zien die elkaar tegenkomen; dit staat symbool voor de trouwringen van Giuseppe Brion en zijn vrouw. De binnenkant van de tombe heeft de stijl van een Japans interieur om een rust (het zen-gevoel) over te brengen. (Bertelli M., *THE BRION TOMB, A MONUMENT OF PEACE TO SAN VITO OF ALTIVOLE*, 2015)

Dit werk is voor mijn onderzoek inspirerend, omdat het laat zien dat monumenten in veel verschillende vormen en maten komen. Ook vind ik het feit dat Carlo Scarpa allerlei bouwkunstige aspecten van verschillende culturen bij elkaar heeft kunnen brengen erg bijzonder. Toch is het voor mij verder niet bruikbaar als bron, omdat dit monument juist met volledige vrijheid is gemaakt en zonder de restricties die bermmonumenten hebben.

Een gepersonaliseerd graf

Op begraafplaatsen worden graven op allerlei manieren gepersonaliseerd. Een aantal manieren om de herinnering aan de overleden persoon levend te houden zijn:

- Het planten van bloemen voor de grafsteen. Als de overledene favoriete bloemen had, zijn deze perfect. Het is een goede manier om hun herinnering te eren, en elke keer wanneer deze in bloei staan, keert de herinnering terug.
- Fotolijsten zijn ook mogelijk om bij graven te plaatsen. Zo wordt het een visuele herinnering, en zullen andere bezoekers sneller hun respect betuigen.
- Vlaggen worden ook op graven geplaatst, maar dit gebeurt meestal alleen wanneer de overledene een veteraan was.
- Kransen zijn een populaire manier om iemand herinnering te eren doordat er veel verschillende materialen in gebruikt kunnen worden: bloemen, lintjes, en andere kleine objecten. Echter worden deze wel sneller vernietigd door weersomstandigheden.
- Handgeschreven notities of tekeningen worden ook op graven geplaatst, op papier of een leien plaat. Wel zijn ook hier de weersomstandigheden een nadeel, vooral bij regen. Daarom worden deze teksten wel eens in kisten geplaatst bij het graf.

(Amoruccio, D., *Ways To Personalize Your Loved One's Gravesite*, 2019)

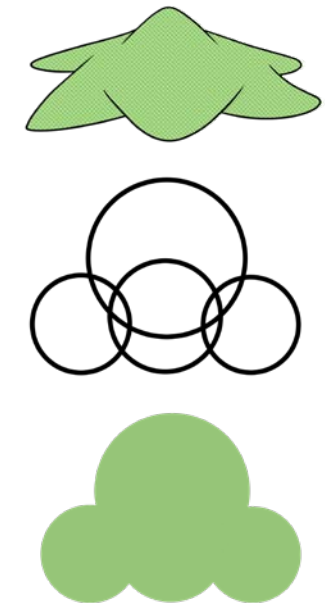
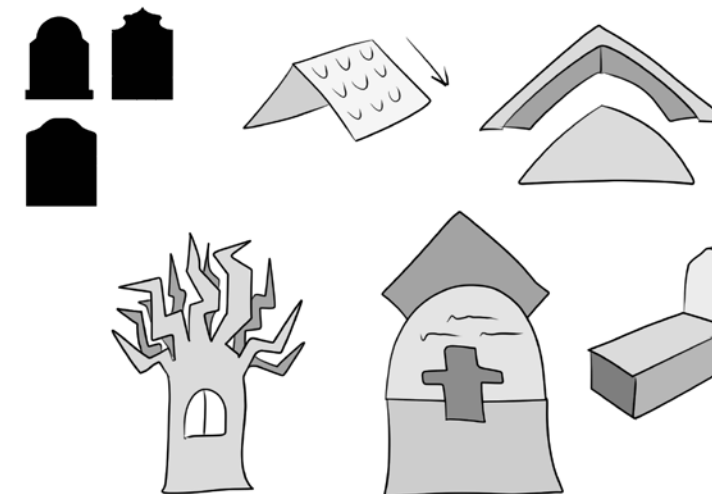

De kenmerken van een grafsteen

En zoals bloemen op graven worden geplaatst, leek het mij interessant om dit op het monument zelf te doen. Zo hebben nabestaanden iets om te verzorgen, en redenen om terug te keren naar het monument, zelfs wanneer het kastje helemaal vol staat met spullen. Uiteraard is het voor nabestaanden niet altijd mogelijk om dit te onderhouden: wanneer de weg te gevaarlijk is, of de nabestaanden hier simpelweg geen behoefte aan hebben, voegen bloemen niets toe. Daarom besloot ik toch een optioneel dak of deksel voor het Boommument te maken, zodat het toch afgedekt kon worden.

Over de bovenkant van het Boommument moest ik lang nadenken tot ik de juiste vorm kreeg. Ik wilde een aflopend dakje in de vorm van boombladeren maken, zodat het het uiterlijk van een boom bewaarde. Echter heb ik ook geëxperimenteerd met andere manieren om het object meer het gevoel van een grafmonument te geven. Eerst keek ik naar de vormen van grafstenen en probeerde deze te verwerken in een beeld voor een bovenkant van het Boommument. Uiteindelijk heb ik gekozen voor wat rondere vormen.

Materiaalonderzoek

Om het Boommument meer het effect van een grafsteen te geven, deed ik onderzoek naar het beste materiaal. Uiteraard kwam ik hierbij al snel op het materiaal steen. Om te zien hoe buigzaam en efficiënt dit bewerkt kon worden, deed ik eerst een klein experiment. Hierbij gebruikte ik een piepschuimen mal, waar ik vervolgens biologisch cement in deed om te zien hoe dit zich vormde en hoe het opdroogde.

Met dit materiaal was ik niet zo tevreden. Het cement was erg brokkelig bij het ingieten, en hierdoor was de bovenkant dus ook niet strak. Verder was de rand erg rafelig, en was het haast niet mogelijk om er op fatsoenlijke manier iets op te graven.

Ik probeerde het reliëf van een boomschors te stempelen in steen. Dit deed ik door middel van klei. Helaas zorgde de afdruk van de schors in klei dat het negatief was afgedrukt. Ik kon de klei vervolgens niet gebruiken als mal voor cement, omdat het cement aan de klei hechtte. Ik deed vervolgens een oefening met het insnijden van een schorseffect in hobbybeton: dit was een erg fijn materiaal om mee te werken door de stevigheid.

Hier overgoot ik een stuk boomschors met snelcement, zodat het zou opdrogen alsof het hout was versteend.

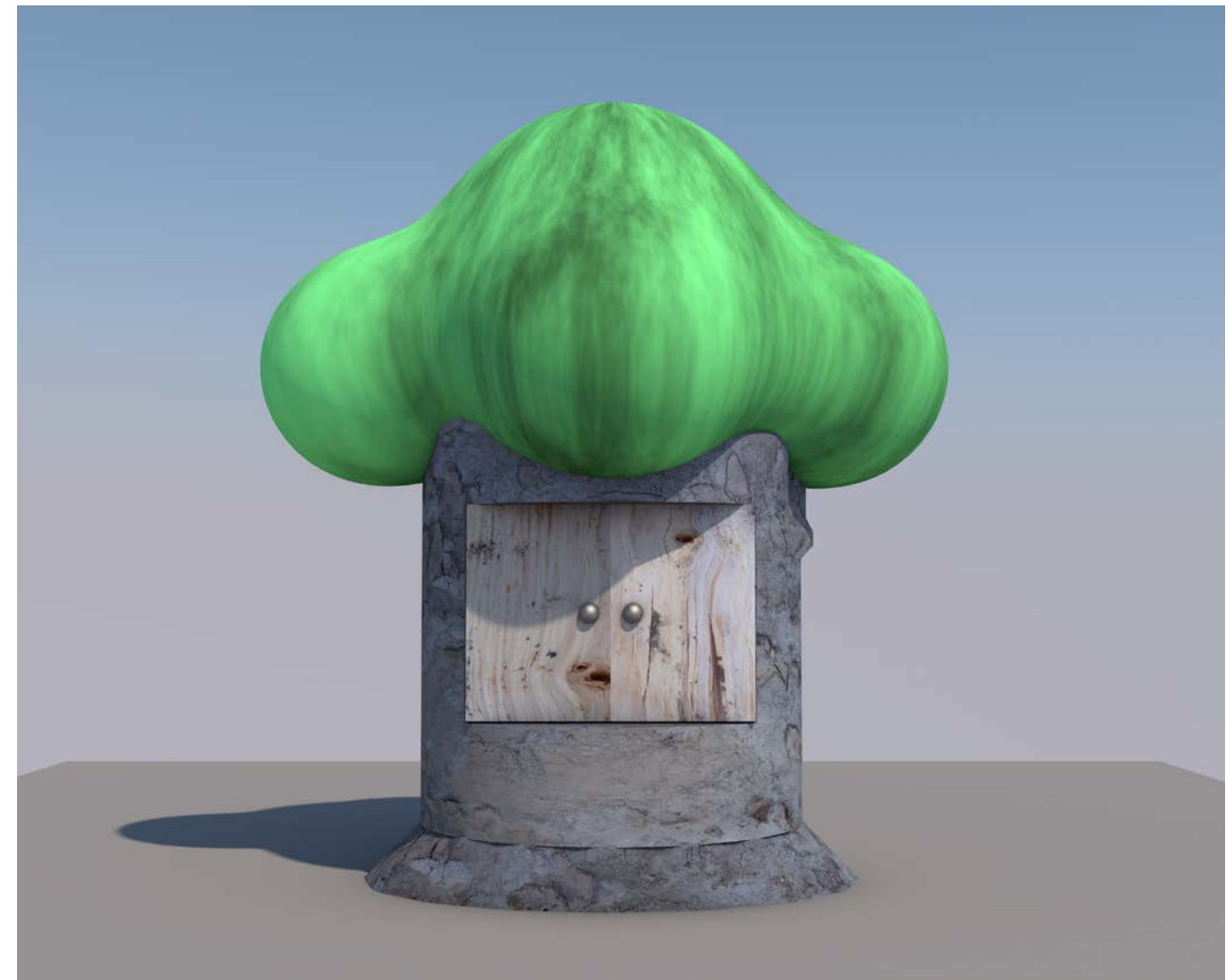
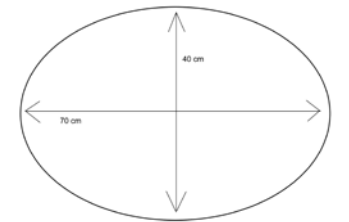
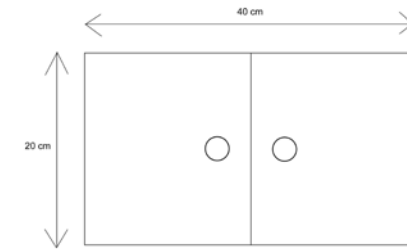
Met dit effect was ik erg tevreden, omdat het duidelijk de boomschors laat doorschijnen en je het reliëf goed kunt zien. Dit geeft een duidelijk beeld van steen in combinatie met hout voor een bermmonument.

Het 3D-Model

Voordat ik begon met het bouwen van het Boommument, maakte ik een 3D-model in Cinema 4D om een duidelijker beeld van mijn idee te schetsen.

ONTWERP

Het Boommument kan meerdere malen in een straat geplaatst worden. Ik maakte deze afbeelding om te illustreren hoe het Boommument in een omgeving toepasbaar is. Ik vond het een goed effect, al zouden de objecten in dit geval wel verder naar achter of gerooteerd staan, zodat de nabestaanden genoeg ruimte in de berm hebben om spullen in het kastje te plaatsen.

Het Koekoeksei

Toen ik het ontwerp voor een ultiem bermmonument gereed had, zat ik eigenlijk met nog een probleem. Het Boommument is misschien een ontwerp dat een oplossing biedt voor verschillende kwesties bij alle betrokken partijen, en zou hierdoor ook makkelijk in de openbare ruimte geplaatst moeten worden. Echter verandert dit niets aan het feit dat in bepaalde gemeenten bermmonumenten gewoon helemaal verboden zijn. Maar hoe ontwerp ik een oplossing op een plaats waar de oplossing niet toegestaan is? Voor deze vraag, ging ik op zoek naar alternatieve objecten en beelden in de openbare ruimte, die in deze gemeenten wél toegestaan zijn.

Doordat Coca Cola overal adverteert, is het menselijk brein letterlijk gehersenspoeld. Bij het drinken van Coca Cola licht het brein op, omdat het werkelijk gelooft dat het een goede daad verricht. Het constante adverteren heeft in dit opzicht dezelfde werking als propaganda. (VPRO Tegenlicht, *Rebellen Tegen Reclame*, 2020)

Hierbij kwam ik al snel bij het concept van wegreclame, terugdenkend aan de animatie die ik eerder had gemaakt. Op locaties waar bermmonumenten verboden zijn omdat ze 'voor te veel afleiding zorgen', staan wel metershoge reclameborden, bewegende beelden die fastfoodrestaurants promoten en lichtgevende slogans voor bedrijven die helemaal niets met verkeer of verkeersveiligheid te maken hebben. Ik besloot mijn onderzoek te doen naar reclame langs de weg, en de regels die hieraan vastzitten. Zelf ben ik altijd sterk tegen reclame geweest, omdat het allerlei vaak onware informatie op je forceert.

Organisaties die reclame langs de weg bieden, zeggen uiteraard dat er ongelooflijk veel voordelen zitten aan grote, verlichte reclameborden in de openbare ruimte: digitale borden van 12 vierkante meter voor langs de snelweg (Bereik.nl, *Waarom Een LED Reclamebord Inzetten?*, z.d.). Ook promoten reclamebedrijven advertenties in de openbare ruimte met:

"Advertenties langs de weg kunnen niet weggeklikt of weggezapt worden. Reclameborden vallen op, of het publiek dit nu wil of niet. Ze blijven langere tijd staan en laten een visuele indruk na. U bereikt er zonder veel moeite en zonder hoge kosten uw doelgroep mee." (npb.media, *Reclameborden Langs de Weg*, z.d.)

Naar mijn mening komt dit lichtelijk... passief agressief over. Vooral 'of het publiek dit nu wil of niet' klinkt niet als iets positiefs. Het voelt alsof de reclame op deze manier opzettelijk de vrije wil van mensen wil weghalen, en misschien is dit ook wel wat ze doen. Ze proberen

zoveel mogelijk de aandacht van mensen te krijgen, zo lang mogelijk. En als ik er op deze manier naar kijk, vind ik het eigenlijk vreemd dat reclameborden wel toegestaan in de openbare ruimte (tegen de juiste prijs), terwijl bermmonumenten, waar vaak door de gemeente moeilijk over wordt gedaan zoals uit voorafgaand onderzoek is gebleken, over het algemeen minder aandacht trekken. Dit komt doordat bermmonumenten meestal geen teksten bevatten, en reclameborden wel. Uit onderzoek is gebleken dat teksten het meest de aandacht trekken, en dit zetten advertenties juist in om je aandacht te grijpen (Derksen, M., *Tekst trekt meeste aandacht voor advertentie als geheel*, 2004).

In het programma Tegenlicht zag in een aflevering (uitzending *Rebellen Tegen Reclame*, 26 april 2020) waarin de negatieve aspecten van wegrecclame worden neergezet. Ze spraken hierbij over propaganda, en lieten groepen zien die zich verzetten tegen reclame in het openbaar. In Frankrijk is er al langer een organisatie aanwezig, de 'Resistance à l'Agression Publicitaire'. Deze groep verzet zich sinds 2016 tegen openbaar adverteren. In Engeland doet een kleine verzetsorganisatie aan 'reclame hacken'. Hierbij trekken ze een lichtgevend hesje aan en verwisselen de wegrecclameborden met hun revolutionaire anti-reclame berichten. Dit vond ik enorm interessant, en ik ben het er ook helemaal mee eens. Iedereen moet zich in de openbare ruimte begeven om van hier naar daar te gaan, dus waarom zouden wij niet mogen bepalen wat we wel en niet zien? Welke informatie we wel en niet tot ons nemen? Dit vond ik een goed uitgangspunt voor deze kwestie in mijn project. Een bermmonument dat in de categorie van reclame valt; dan zou dit wél toegestaan moeten zijn bij gemeenten waar restricties tegen bermmonumenten gelden.

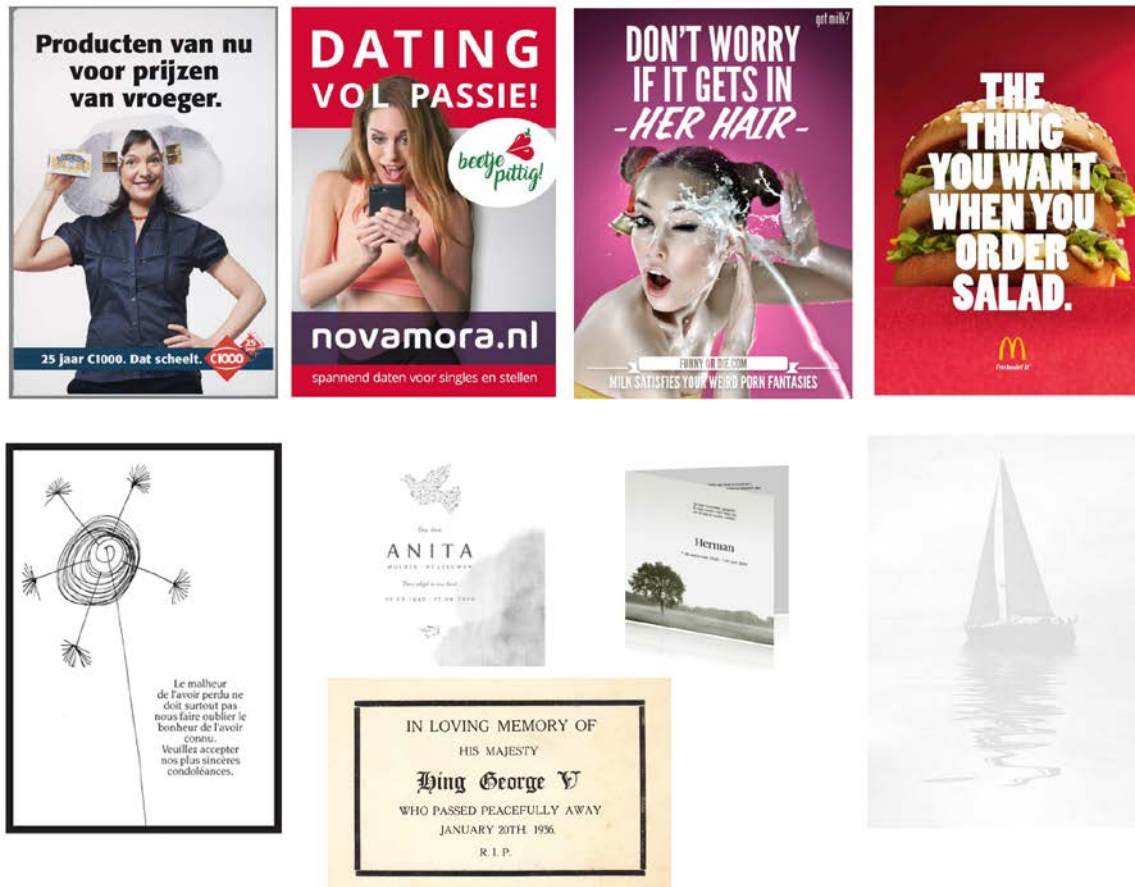

De openbare ruimte is te koop, zoals in 'Rebellen Tegen Reclame' gezegd werd. Zelfs wanneer het zorgt voor afleiding, onveilige verkeerssituaties en de verspreiding van onware informatie.

In Rotterdam werd pas in februari 2020 een beleid gegeven aan digitale reclame. Sinds 2007 is de opkomst van deze opvallende borden snel gegaan: maar nu vindt de burgemeester van Rotterdam dat ze een verrommeling van de openbare ruimte zijn. De borden mogen niet meer geplaatst worden bij gevaarlijke punten in het verkeer, en beelden met veel beweging of geluid zijn niet meer toegestaan. Reguliere reclameborden in de vorm van mupi's blijven echter toegestaan. (Kuhlman, F., *Regels voor digitale reclame in Rotterdam*, 2020)

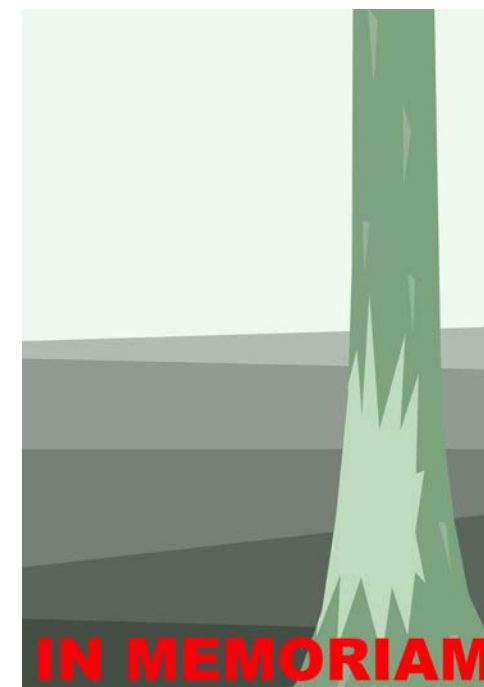
De meest voorkomende vorm van wegrecleame is een reclamebord. Ik besloot dus te beginnen met het ontwerpen van een interessant beeld dat zowel de grafische aspecten van een reclameposter als de aspecten van overlijdensberichten (rouwkaarten, condoleancekaarten, e.a.) bevat. Ik deed onderzoek naar de meest voorkomende vormen en stijlen van beide. Wat me opviel was dat reclameposters vrijwel altijd grote, strakke letters bevatten, pakkende, simpele teksten en felle kleuren. Rrouwkaarten bevatten juist subtiele, dunne lijnen, diepgaande teksten en weinig tot geen kleuren. Dit zijn vrijwel tegengestelde eigenschappen, dus ik begon met experimenteren om deze kenmerken te combineren.

HET NOODLOTTIG ONGEVAL VAN

Ik was hard aan het worstelen met het juiste ontwerp vinden. Ik wilde de poster niet te persoonlijk maken, anders zou het weer te veel van een verstoring bieden in de openbare ruimte, of zullen mensen het gevoel van privacy-inbraak krijgen. Daarom wilde ik een QRcode in de poster zetten. Wanneer deze gescand wordt, kan men precies zien wie er hier om het leven is gekomen.

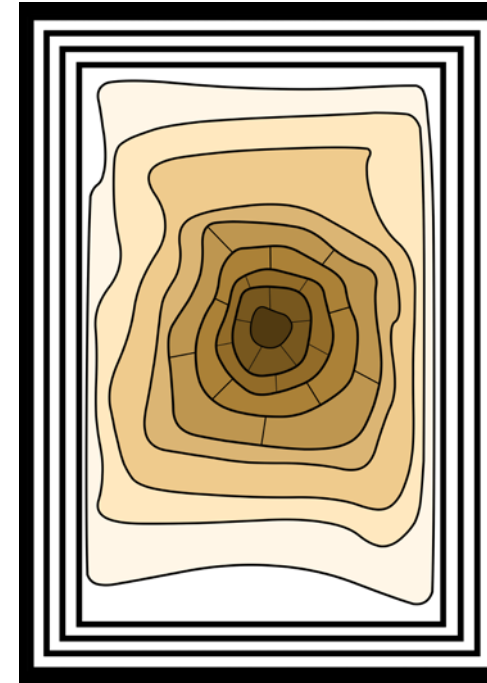
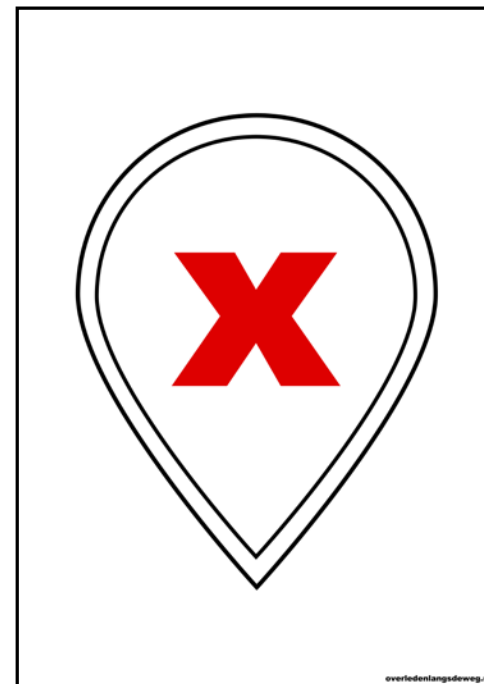

Bij deze poster wilde ik de boom met het typische 'litteken' terug laten komen. Ik wist echter niet goed hoe ik dit grafisch moest neerzetten, en ik was dan ook niet tevreden met deze poster.

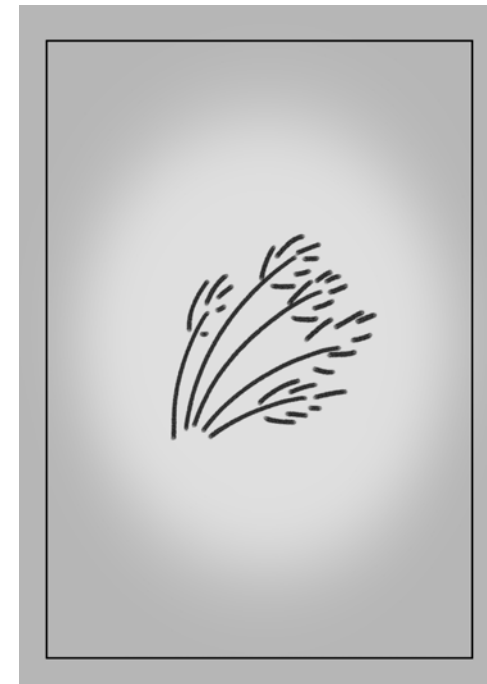
Dikke, strakke letters gecombineerd met de sombere kleuren van rouwkaarten. Zoals je ziet, worden de letters steeds lichter, waardoor de naam van de overleden persoon haast onleesbaar wordt. Ook dit is weer zodat mensen die het tegenkomen niet meteen een naam hoeven te zien en de privacyinbraak te voelen.

Dit is een logo dat een plaats aanwijst. De rode kruis staat voor de plaats van overlijden. Het heeft strakke lijnen en een moderne uitstraling. In de hoek staat een link naar een website voor meer informatie.

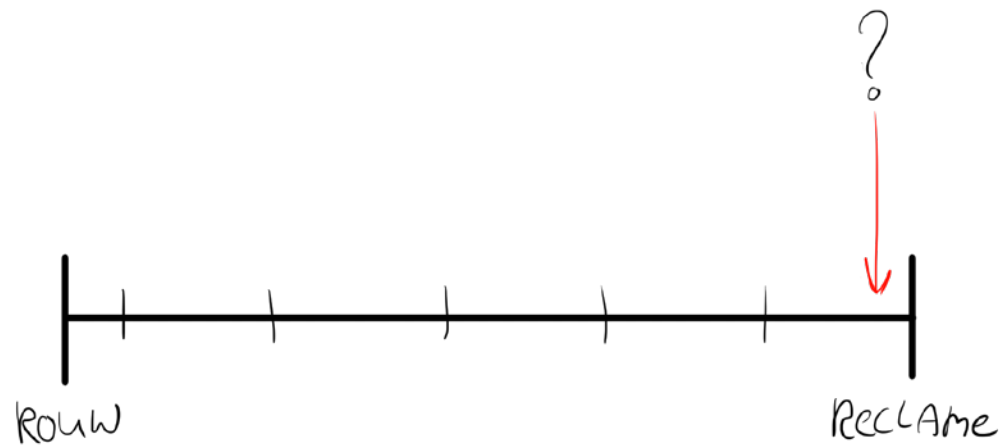

Hier wilde ik de binnenkant van een boom laten overlopen in zwarte randen die je vaak langs rouwkaarten ziet.

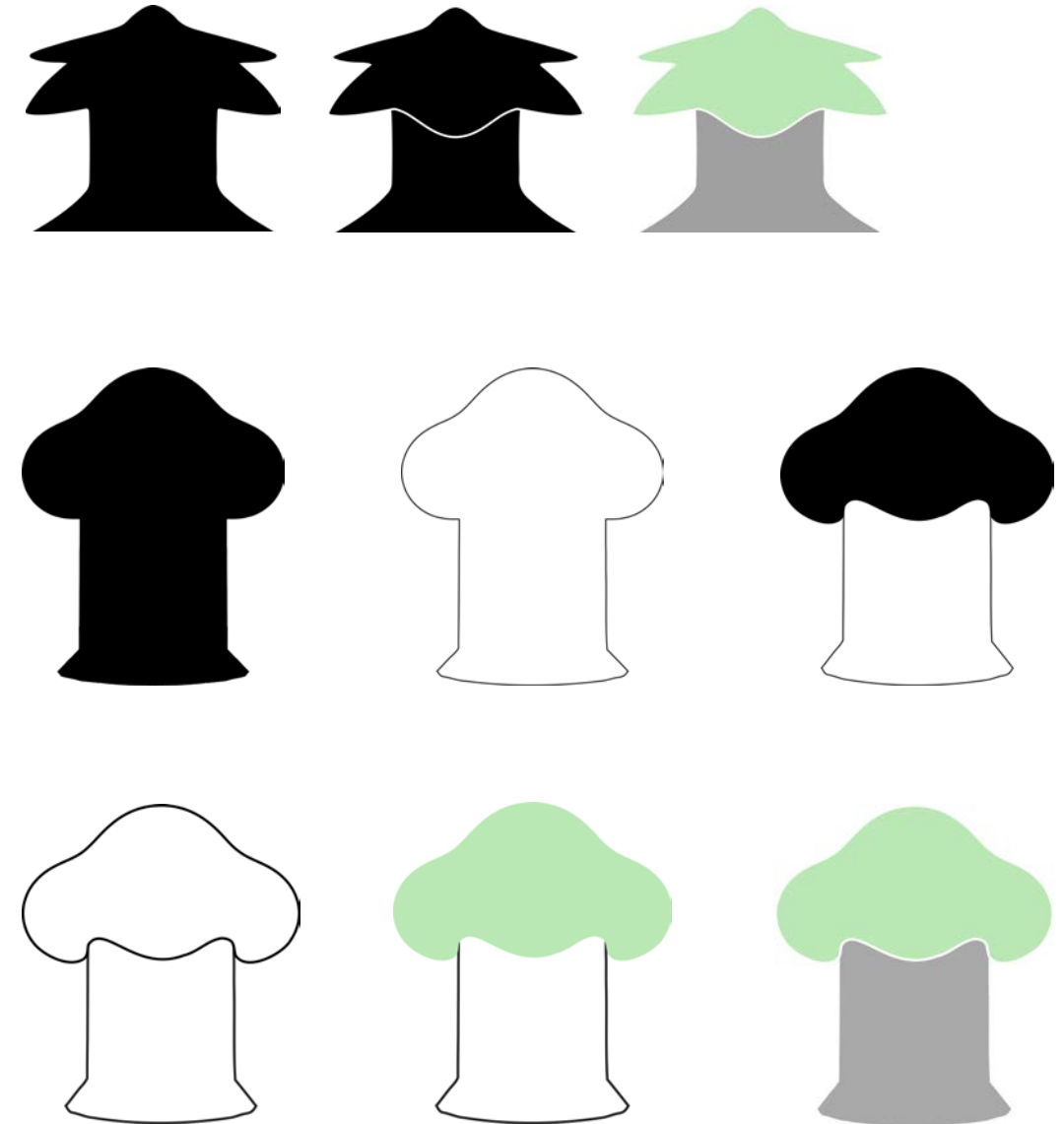
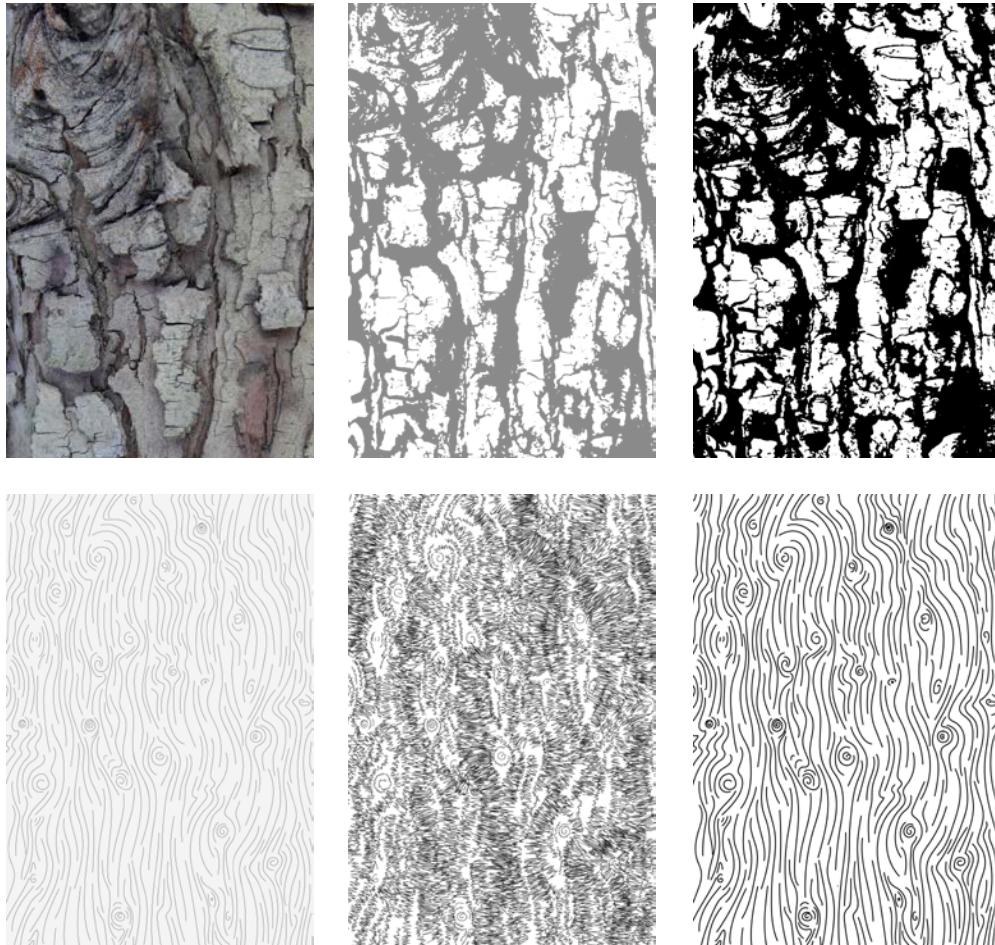

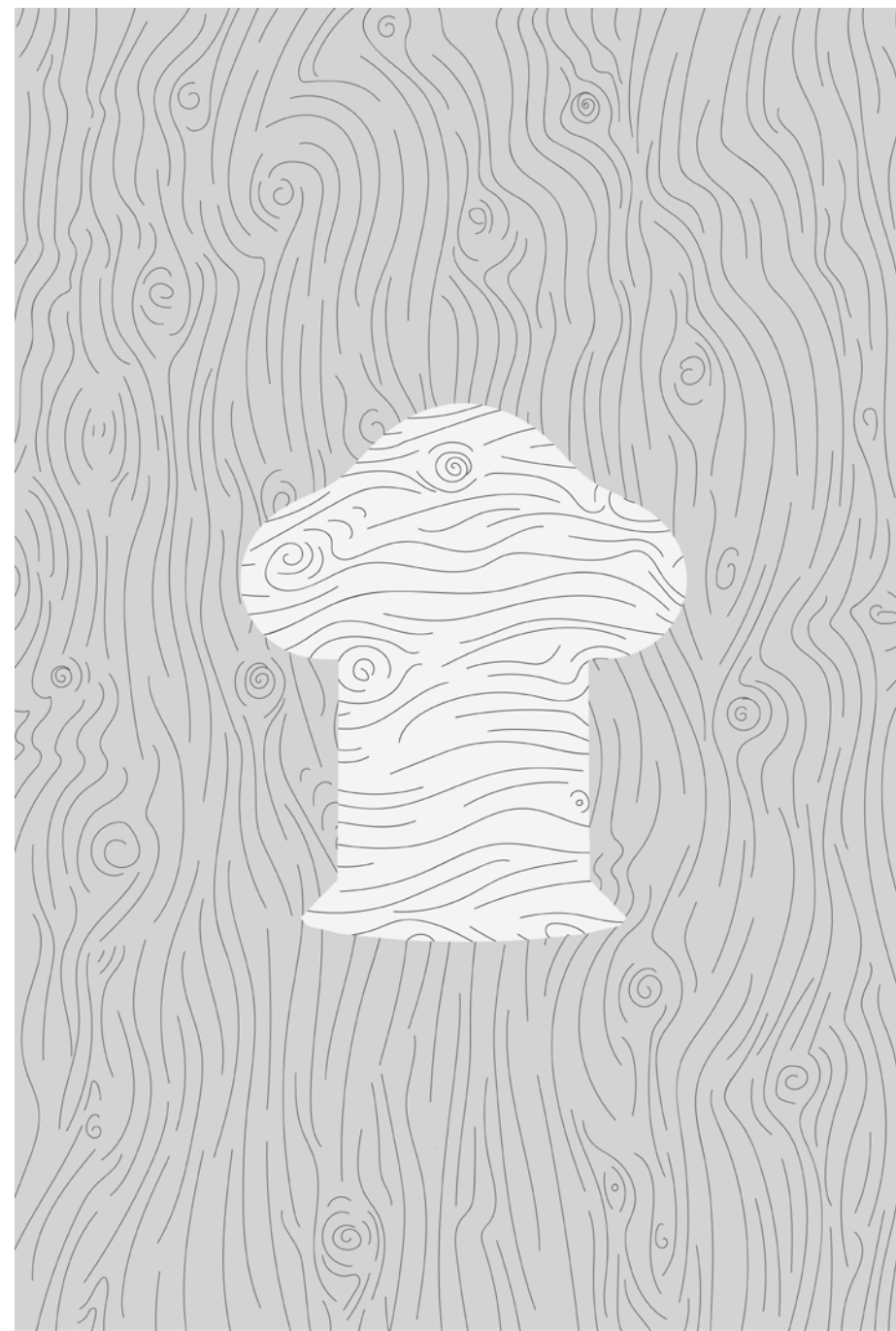
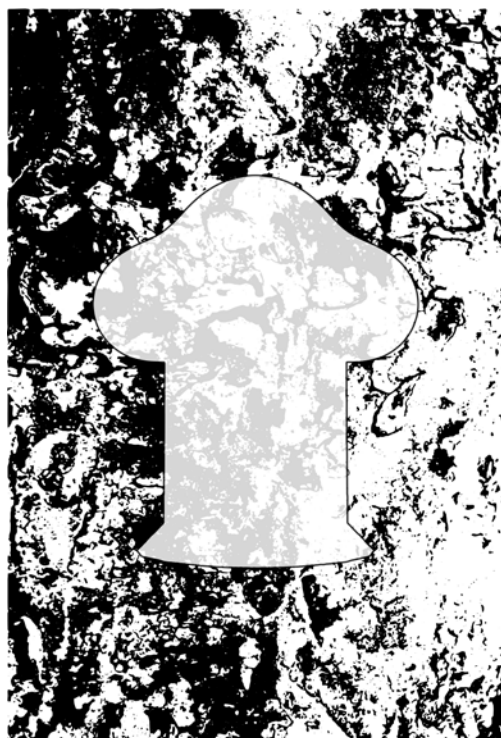
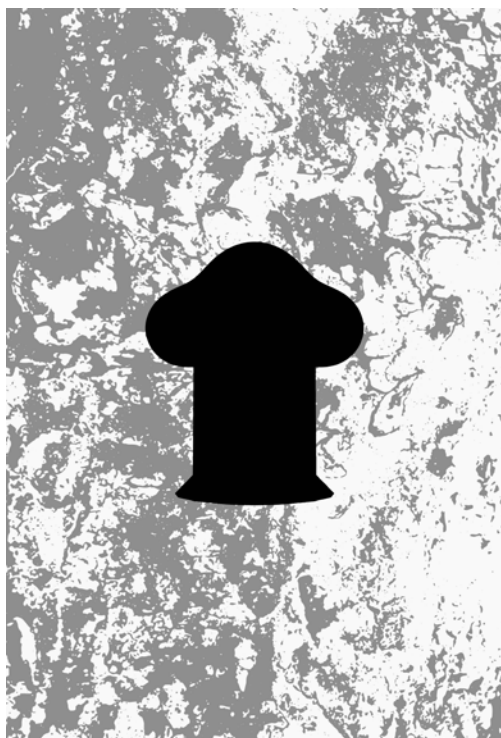
Een poster die alleen elementen van rouwkaarten heeft.

Maar ik was niet tevreden met de experimenten die ik deed. Reclameborden hebben vaak strakke, dikke lijnen, veel kleuren en directe teksten. Rouw- of condoleancekaarten hebben juist dunne lijnen, lichte elementen, weinig tot geen kleuren, en gedichten. Deze twee combineren lukte dus ook niet op een manier waar ik tevreden mee was, omdat er gewoon geen natuurlijke combinatie mogelijk was. Ik voerde gesprekken met docenten over een manier om verder te gaan. Gitta vertelde me dat een betere oplossing zou zijn om het Boommument te gebruiken als basis, zodat de twee uitwerkingen een geheel zou worden. Jaap vertelde me dat simpelweg een rouwkaart in het formaat van een mupi (een veel voorkomend reclamebordformaat in steden: 1185 x 1750 mm, of 4479 x 6614 pixels) al meteen zou voldoen aan de eisen van een reclamebord, puur door de afmetingen. Hij stelde ook voor om meer onderzoek te doen naar het spectrum tussen rouw en reclame. Wat gebeurt er als je niet het midden opzoekt, maar juist aan het uiterste van het spectrum gaat werken? Ik besloot dit uit te proberen.

Ondanks dat deze testen op de 'rand van reclame' zorgden voor interessante beelden, paste het naar mijn mening niet bij dit project. Ik overweegde ook andere vormen van reclame: geanimeerde borden, vrachtwagens, of zelfs kunstobjecten. Echter staan geanimeerde borden meestal niet op specifieke locaties, zijn vrachtwagens continue in beweging (en laten ze dus nooit één plek van overlijden zien), en kunnen alle bermmonumenten als kunstobjecten beschouwd worden. Ik was op zoek naar een echte oplossing, en dus besloot ik naar de andere kant van het rouw-reclame spectrum te gaan. Ik probeerde het Boommument als uitgangspunt te gebruiken, zodat dit als icoon gebruikt kon worden en mijn project één geheel werd.

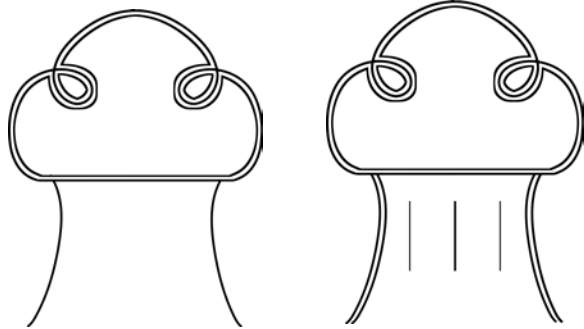
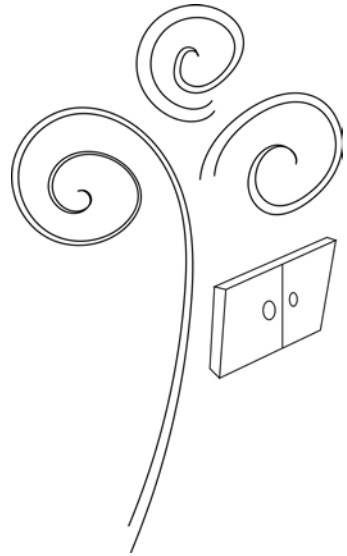
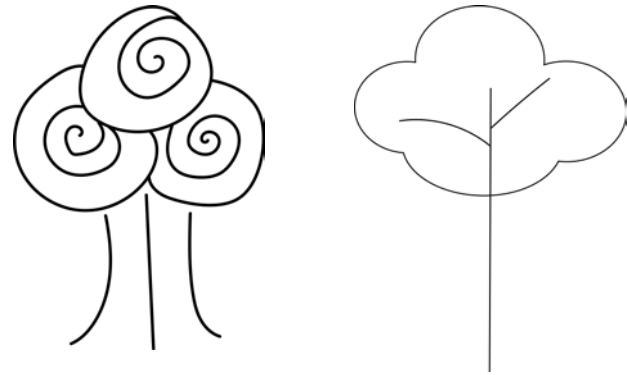

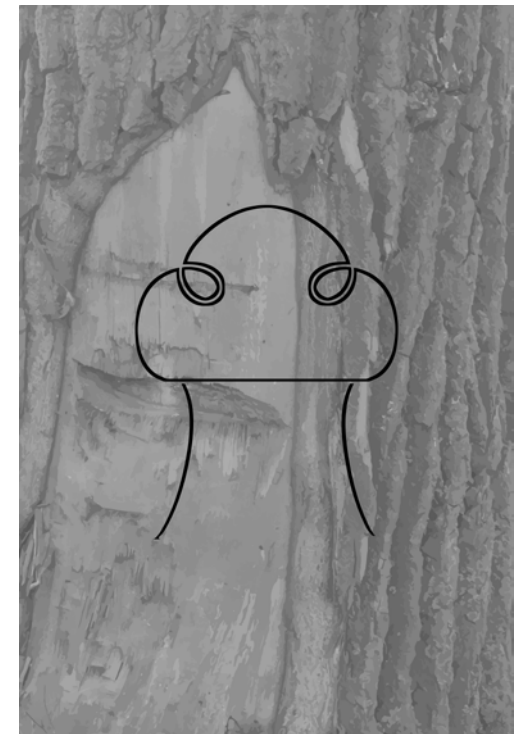
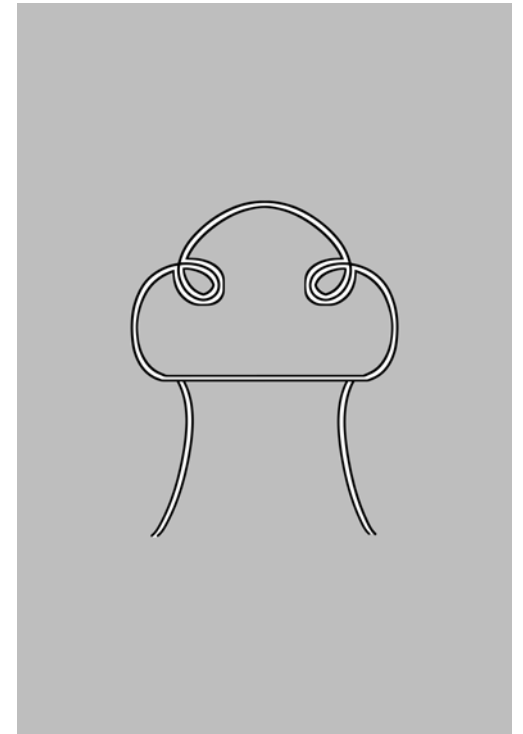
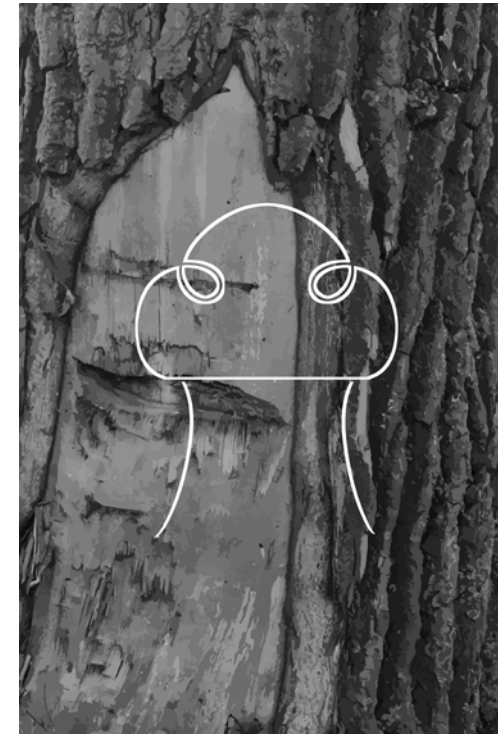
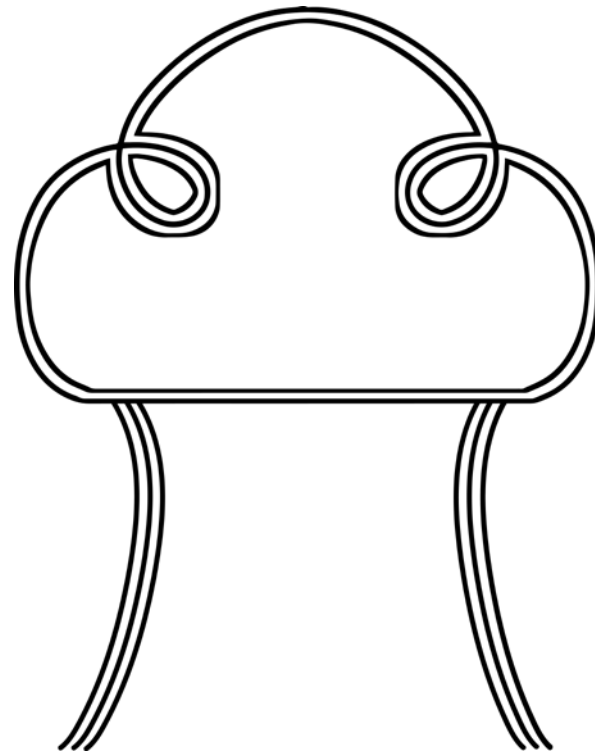
Ik dacht terug aan mijn eerdere idee om een litteken van een boom te gebruiken in mijn eerste ontwerp. Wellicht kon ik dit gebruiken in de poster, zodat het toch nog terugkwam: ik besloot een litteken te fotograferen en hiermee te experimenteren.

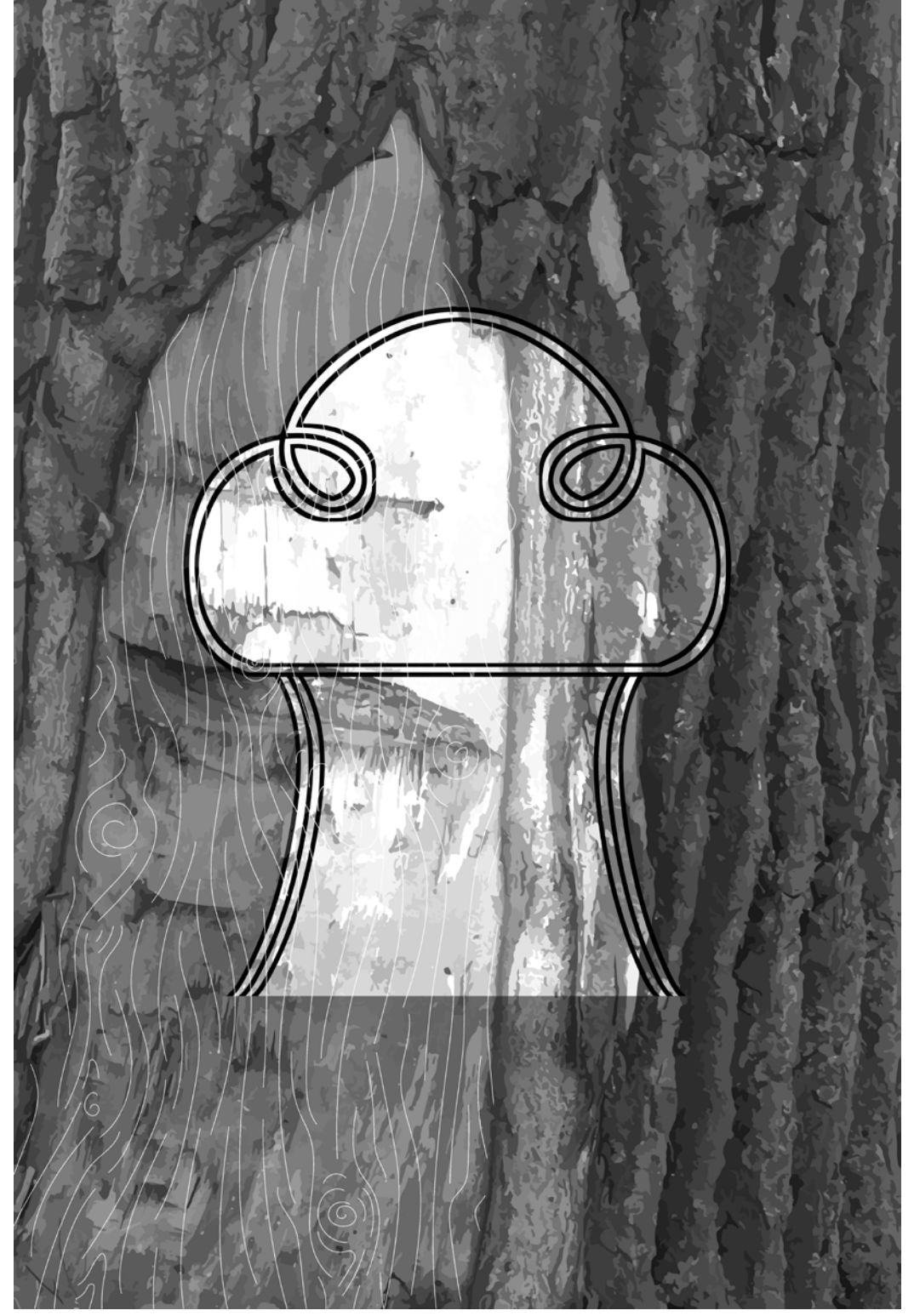

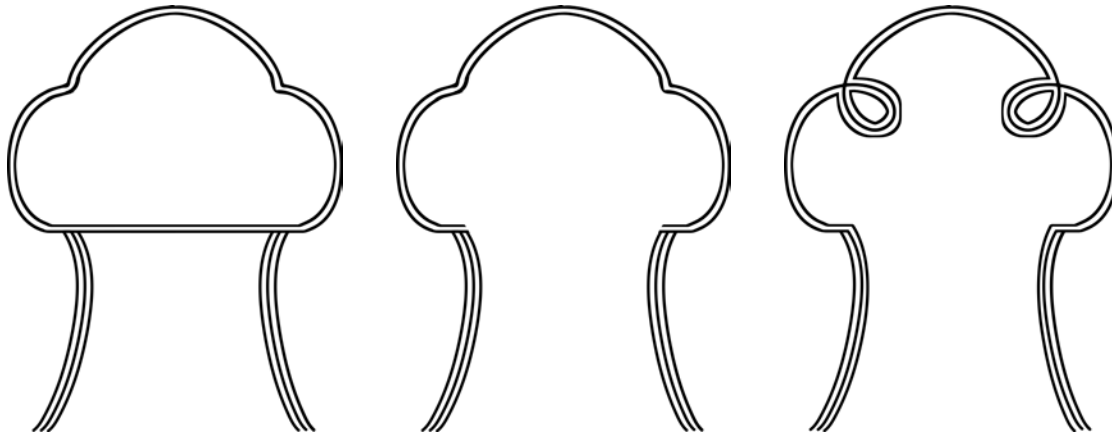

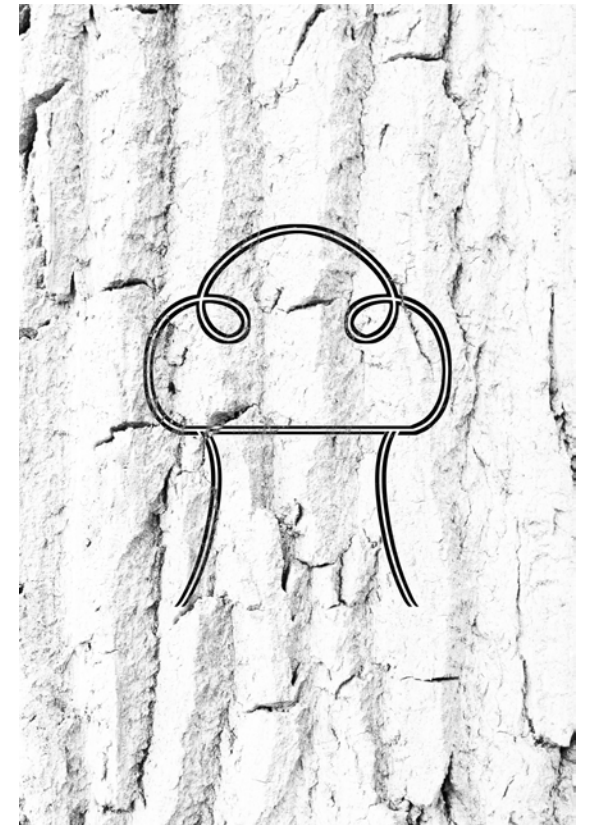
Omdat het symbool naar mijn mening nog te sterk op een paddestoel leek, ging ik op zoek naar een vorm die meer het beeld van een boom uitstraalt. Ik dacht terug aan hoe kinderen bomen tekenen, en probeerde hieruit een herkenbaar symbool te creëren.

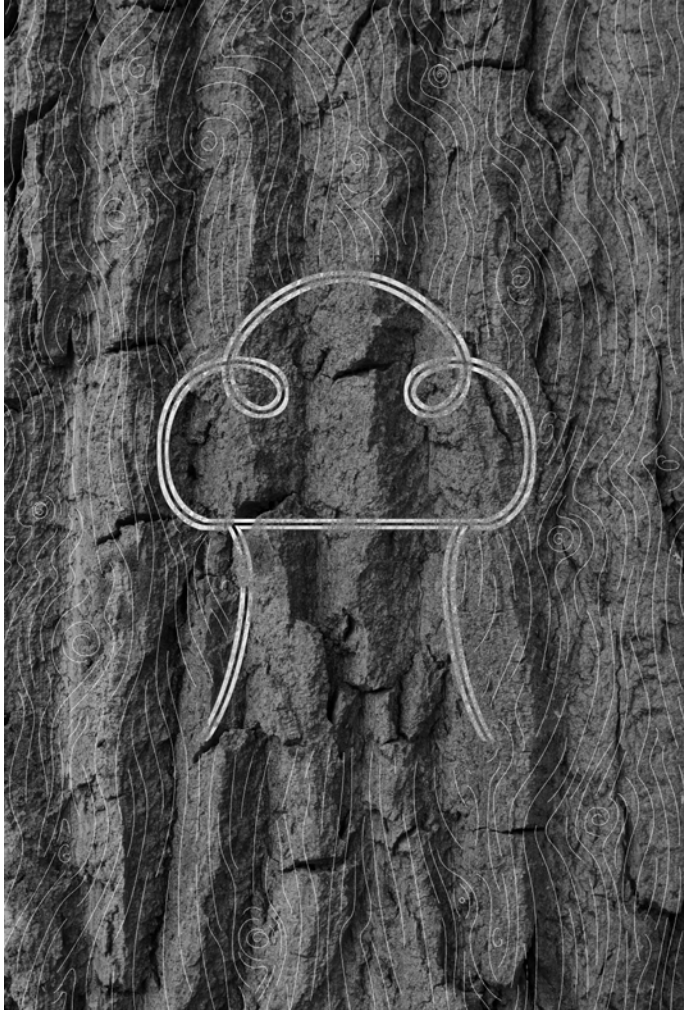

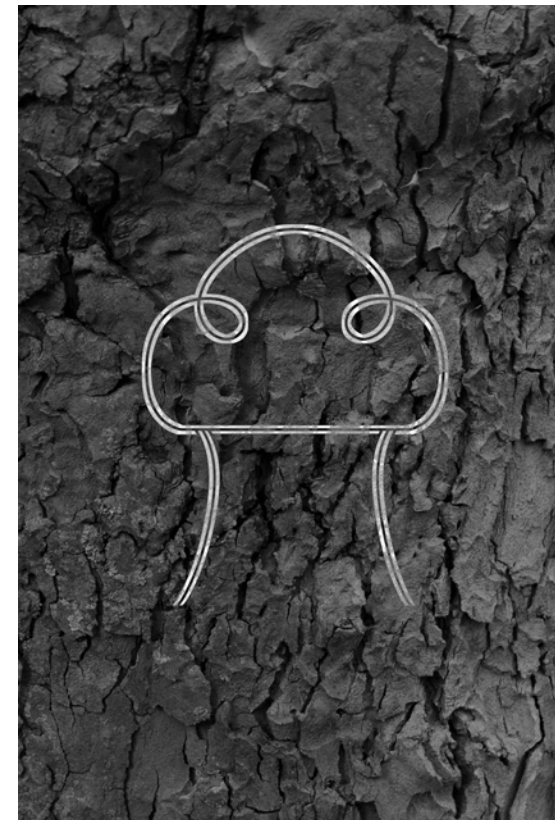
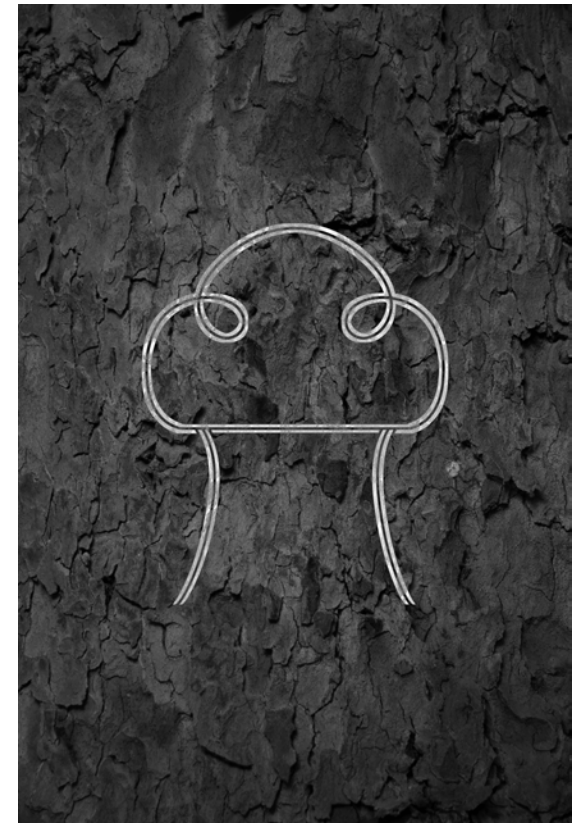
Het litteken in de boom als achtergrondpatroon was te opvallend: vooral omdat het litteken niet gecentreerd was. Ik probeerde ook beelden van schors zonder litteken te gebruiken.

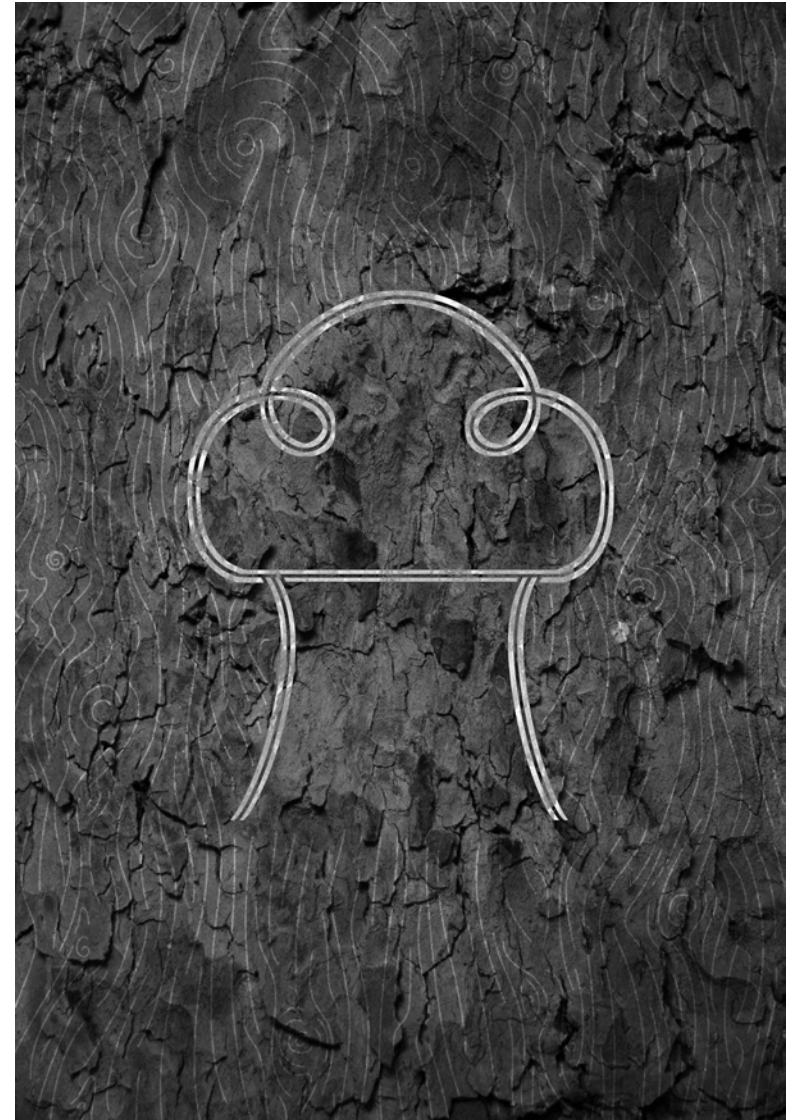

Door verschillende bomen te fotograferen, kreeg ik afwisseling in de schors-structuren. Op deze manier zouden de tweedimensionale bermmonumenten toch te onderscheiden zijn. Dit is vooral belangrijk voor nabestaanden, mochten er meerdere borden in dezelfde omgeving staan.

Ik heb gekozen voor het symbool waarbij een lijn de bovenkant en onderkant van elkaar scheidt. Dit omdat ik het zonder de lijnen in het midden vond lijken op een broccoli, en tegelijkertijd is het Boom-mument zelf ook tweedelig. De boven- en onderkant moeten van elkaar gescheiden blijven.

Het tweedimensionale Boommument wordt geplaatst op locaties waar bermmonumenten door de gemeente niet toegestaan zijn, maar reclameborden wel. Op deze manier wordt de plaats van overlijden toch duidelijk gemarkeerd. Wanneer het Boommument al op meerdere locaties door Nederland geplaatst zou zijn, is het mijn hypothese dat weggebruikers het symbool zullen gaan herkennen als een gedenkmonument. Zo functioneert het ook meteen als waarschuwing voor weggebruikers om voorzigtiger te rijden. Wel houd ik mezelf nog steeds vast aan de richtlijnen die ik had opgesteld: daarom heeft het tweedimensionale Boommument geen duidelijk persoonlijke aspecten. De afwisseling van schorsstructuren kunnen onderscheid maken tussen de bermmonumenten, maar in gemeenten waar bermmonumenten helemaal verboden zijn, wordt het ook niet gewaardeerd wanneer het gepersonaliseerd wordt, of er losse onderdelen aan toegevoegd worden.

Voor al langs wegen op het platteland of in de polder zullen deze borden geplaatst worden. In de binnenstad worden ook vaak gedenkmonumenten geplaatst, maar dit komt meestal niet door aanrijdingen met bomen. Het tweedimensionale Boommument is dan ook vooral bedoeld voor gebieden waar aanrijdingen in de berm vaak plaatsvinden. Uiteraard zou het bord ook in de binnenstad geplaatst kunnen worden indien er vraag naar is, maar dit zal vooral wanneer het Boommument nog geen algemeen bekend icoon is niet vaak voorkomen.

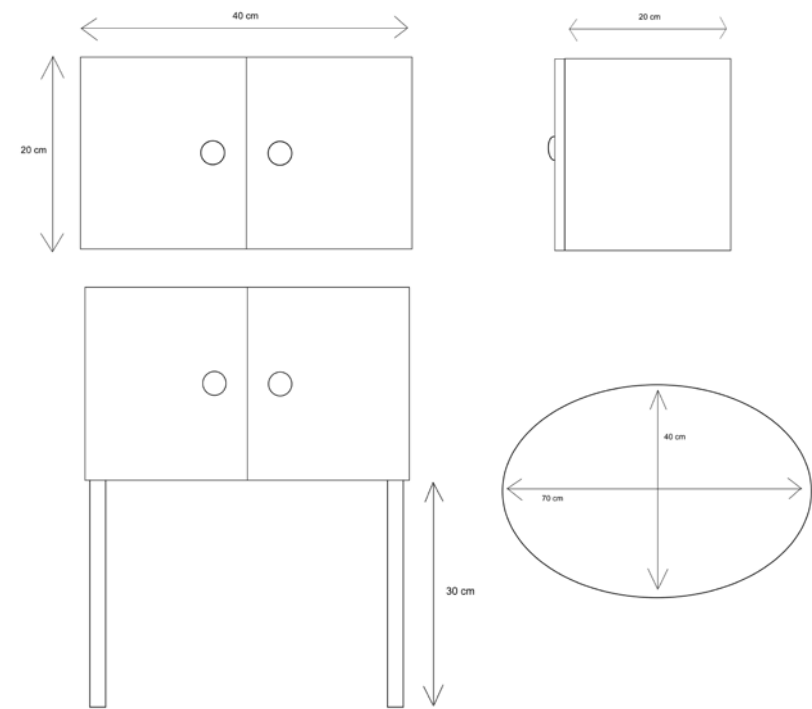
"We argue that the death markers do not only communicate about road trauma to the public, but that they are part of a wide communication network with different actors involved: the deceased, the bereaved and the public. The interviews indicate that the communication possibilities of the memorial as well as the establishment and visits play a huge role in the grief process."

- Roadside memorials; public places of private grief

~ UITVOERING ~

Het Prototype

Om het Boommument als echt werkend object te zien, begon ik met het maken van een prototype. Deze zou volledig functionerend zijn met ingebouwde kast en bloemen op de bovenkant. Hier was het proces niet volledig uitgedacht: ik had slechts een globaal plan over het materiaalgebruik en de bouwvolgorde. Het was niet mogelijk om een kastje kant en klaar te kopen met de afmetingen waar ik naar zocht, dus ik besloot te beginnen met het bouwen van de kast. Eerst maakte ik bouwtekeningen die de afmetingen van het skelet lieten zien. Dit besloot ik van hout te maken, omdat dit goed bewerkbaar was.

Voor opvulling wilde ik eerst piepschuim gebruiken; echter was dit geen goede oplossing door de onflexibiliteit van het materiaal. Ook kwam er bij het zagen van piepschuim te veel rommel vrij. Ik besloot het vervolgens te proberen met purschuim.

Ik gebruikte OK PU Schuim om te zien hoe het materiaal zich uitzette en hoe bewerkbaar het was: ik was hier tevreden mee. Het materiaal was makkelijk weg te snijden en zorgde voor een goede opvulling. Een nadeel was wel dat een bus purschuim van 500 ml na een enkele laag al op was. Ik moest daarom dus ook vaak terug naar de bouwmarkt.

Voor schors was ik eigenlijk eerst niet van plan om ook echt schors te gaan gebruiken. Ik wist namelijk niet hoe ik hieraan moest komen, en ik wilde daarom meteen cement of beton gebruiken en hier een schors-patroon in snijden. Toen vond ik echter precies wat ik zocht bij de bouwmarkt: een boomschorsmat. Het leek mij handig om deze mat er meteen omheen te vouwen, maar ik vond de gleuven en het ijzerdraad geen mooi effect opleveren. Ik besloot de boomschorsmat uit elkaar te halen.

Ik vulde het purschuim op tot over de rand van het skelet, en vervolgens gebruikte ik een broodmes om deze recht af te zagen naar beneden. Voor het geval dat er nog gleuven zouden ontstaan bij het bevestigen van de schors, spoot ik het schuim zwart met verf.

Vervolgens bevestigde ik de stroken boomschors door middel van nieten aan de bovenste en onderste plank, en de rest maakte ik vast met kit. Dit bleef goed zitten, maar ik had er geen rekening mee gehouden dat ik goed moest opletten met het recht plaatsen van iedere strook. Hierdoor zijn enkele delen van de schors een beetje scheef.

Met hobbybeton maakte ik de bak op de bovenkant waar de bloemen in zouden komen. Het moest een redelijk dikke laag beton zijn om het waterdicht te krijgen. Het beton hechtte minder goed aan de binnenkant van de schors dan ik had gehoopt, maar ik wist het uiteindelijk in de juiste vorm te 'kleien'.

Ik gebruikte snelcement om het versteende effect van de schors te creëren. Ik moest het met veel water mengen om het doorschijnend te krijgen.

Het snelcement bracht ik dun aan met een kwast, en ik ging snel over de stroken heen zodat de nerven nog wel zichtbaar bleven. Zo ging de schorsstructuur niet verloren, en kreeg ik het effect dat ik zocht.

In het ontwerp zouden kastdeuren een mooie houtstructuur hebben: echter had ik gebruik gemaakt van geperst hout om de kast in elkaar te zetten. Ik maakte de kastdeuren en de binnenkant van kast egaal door het te bespuiten met metaalkleurige verf. De kleur paste goed bij het snelcement op de schors.

Om het Boommument zo goed mogelijk te kunnen presenteren, zo dicht mogelijk naar het echte resultaat toe, ging ik op pad om deze langs een provinciale weg te zetten. Ik nam bloemen mee die de bovenkant precies opvulden.

De gewenste locatie waar ik het Boommument wilde fotograferen was de Middelstraat, de plaats waar Stan Hobo overleed. Deze locatie heeft namelijk een ruime berm, en zou dus de perfecte plaats zijn voor nabestaanden om het Boommument te bezoeken en onderhouden. Helaas was de Middelstraat afgesloten. Ik bezocht de Brakelsestraat en vond een geschikte locatie bij een T-splitsing.

Tijdens het plaatsen en het fotograferen van het Boommument zijn me een aantal dingen opgevallen.

- Het Boommument was lastig te verplaatsen door zijn zware gewicht, en dat terwijl de binnenkant bijna volledig uit purschuim berstaat. Dit betekent wel dat het object ook bijna niet om zal kunnen waaien.
- Zodra het Boommument was geplaatst, zaten de bloemen en de schors meteen helemaal vol zweefvliegjes en lieveheersbeestjes. Er moet dus rekening mee gehouden worden dat insecten dit object ook zullen 'gebruiken'.
- Voorbijgangers riepen dat het een mooi object was, of ze vroegen hoeveel de bloemen kostten.
- Als je naar het Boommument kijkt wanneer hij recht voor de boom staat, gaat hij erg op in de achtergrond. De schorsstructuren van deze boom en het Boommument kwamen erg overeen. Ik was blij met dit effect.

~ REFLECTIE ~

"The stories of the memorial builders indicate that the establishment and the visits are part of the grief process, which we see as part of their personal transformation."

- Roadside memorials; public places of private grief

Toen ik begon met het afstudeerproject, zat ik met een erg brede onderzoeksvraag: hoe maak ik mensen niet meer bang voor de dood? Ik was ook meteen van plan om dit in de vorm van een illustratief verhaal te doen, omdat ik me hier het veiligst bij voelde. De eerste versie van mijn designdocument was dan ook een bestand volledig gevuld met de meest uiteenlopende onderzoekjes naar wat de dood inhoudt. Hier kwam echter geen duidelijke richting bij kijken, en ik sprong snel naar conclusies om maar naar een eindresultaat toe te kunnen werken. Dit was niet de juiste instelling: ik moest niet kijken naar de uitwerking, maar naar het proces. Dit was voor mij lastig, omdat ik me al die tijd had gefocust op dat illustratieve verhaal.

Echter toen ik mijzelf de vraag stelde: 'waar is de dood?' begon ik een interessant onderzoeksproces te doorlopen over een hedendaags maatschappelijk onderwerp. Ik fotografeerde locaties bij mij in de omgeving waar vaak mensen sterven, en dat was in dit geval in het verkeer. Ik had er niet eerder bij stilgestaan, maar er is een aantal bermmonumenten op provinciale wegen waar ik bijna dagelijks voorbijrijd, en ik deed altijd mijn uiterste best om hier maar niet naar te kijken. Ik vond het altijd naar om te

zien, en stond er daarom ook nooit bij stil. Toen ik de details van deze monumenten begon te fotograferen, realiseerde ik me echter dat hier misschien wel veel meer achter zat dan ik wist. Tijdens mijn verdieping in het fenomeen, kwam ik erachter dat dit de probleemstelling was waar ik naar zocht: de meningsverschillen over bermmonumenten tussen de gemeente, de weggebruikers en de nabestaanden. Het duurde ongeveer vijf weken voordat ik de juiste onderzoeksvraag kon formuleren, en ik vind dat dit eigenlijk te lang duurde. Dankzij de trage start, heb ik dus de eerste versie van mijn designdocument helemaal niet meer kunnen gebruiken. Ik had mijzelf beter kunnen oriënteren op het gebied van de dood, zodat ik op tijd met het onderzoek naar bermmonumenten had kunnen beginnen.

Het contact zoeken met gemeenten en andere partijen die mij iets zouden kunnen vertellen over bermmonumenten, verliep niet zoals gehoopt. Het was moeilijk contact opnemen met gemeenten wegens de drukte. Van de rouwexperts die ik had benaderd, kon ik maar met één een gesprek voeren, en zij kon mij helaas niets vertellen over bermmonumenten. Wel kon ik genoeg informatie vinden in documentaires, nieuwsberichten en andere onderzoeken waar ik in-

spiratie uit kon halen.

In mijn ontwerpproces van het Boommument zie ik dat ik hier ook vaak de neiging had om bepaalde conclusies te trekken zonder deze goed onderzocht te hebben. De vorm van het Boommument had ik dan ook te snel in mijn hoofd, en ik gebruikte slechts de derde schets van het ontwerp al in de reclamevideo. De reclamevideo was een prima experiment, en het werkte goed om mijn idee te presenteren. Wel zorgde het voor een absurd en Tommy-Teleshopping effect, en hier was ik niet naar op zoek.

Toen ik bij de probleemstelling over de corruptie van reclame in het openbaar kwam, week ik bijna volledig af van mijn originele onderzoek. Ik voelde plotseling sterke emoties tegenover reclameborden. Ik vond het zo oneerlijk dat bermmonumenten op zoveel locaties niet zijn toegestaan en reclameborden wel, dat ik het zelfs overwoog om dit proces te laten vallen en een beweging tegen reclame te starten. Gelukkig kon ik al snel de link leggen tussen reclameborden en bermmonumenten: als bermmonumenten verboden zijn, moet ik ze simpelweg veranderen in reclameborden.

Het grafisch onderzoek naar het juiste reclamebeeld verliep in het

begin wat moeizaam, omdat ik weer van de hak op de tak sprong. Dit beeld werkt niet? Oké, dan ga ik meteen iets heel anders proberen. Pas nadat ik het absurde aspect van reclameborden losliet, verliep het ontwerpproces weer beter. Ik wist van het Boommument en het reclamebord een geheel te maken, en ik besloot dus ook het woord 'reclamebord' niet meer te gebruiken. Het werd een tweedimensionaal Boommument, en het begon een icoon te worden voor sterfte langs de weg.

Het prototype was een uitdaging om te maken. Hierbij had ik wel het geluk dat ik een schuurtje met gereedschap tot mijn beschikking had, zodat ik al vrij vroeg kon beginnen met bouwen, terwijl de werkplaatsen in de school nog niet geopend waren. Met het eindresultaat van het prototype ben ik dan ook best tevreden, omdat ik vrijwel alle materialen heb kunnen gebruiken die ik voor ogen had. Wel had ik een kleine fout gemaakt met de afmetingen: de cilindervorm is van onder naar boven namelijk krimpend. Dit komt doordat ik de onderste plank per ongeluk een grotere diameter had gegeven dan de bovenste. Het was uiteindelijk geen probleem omdat het Boommument hierdoor juist stabiel stond, maar ik had toch beter moeten opletten met het afmeten.

Het Boommmument is een bermmonument dat geen verstoring biedt in de openbare ruimte. Het kan zorgeloos gepersonaliseerd worden en zorgt voor een gewennend effect bij weggebruikers. Wanneer alle bermmonumenten zijn vervangen door het Boommmument, ontstaat er een icoon dat zijn eigen betekenis heeft. Op deze manier kan het ook gebruikt worden als tweedimensionaal beeld in gemeenten waar bermmonumenten niet zijn toegestaan, maar reclameborden wel.

Lange, stille weg
Rechts is een herinnering
Die niet van mij is

Bibliografie

Websites

Bureau Bisontekst, *Het Uitvaartwezen* (2006), locatie: <https://www.bisontekst.nl/?p=288>

Tiernan, R., *They Are Unconstitutional and a Hazard* (2009), locatie: <https://roomfordebate.blogs.nytimes.com/2009/07/12/should-roadside-memorials-be-banned/>

Binnenlands Bestuur, *Nieuwegein wil van bermmonumenten af* (2011, 15 januari), locatie: <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/nieuwegein-wil-van-bermmonument-en-af.627455.lynkx>

Omroep Zeeland, *Bermmonumenten: Voortaan geen paaltjes of kruizen maar een tegel* (2019, 22 januari), locatie: <https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/110641/Bermmonumenten-Voortaan-geen-paaltjes-of-kruizen-maar-een-tegel>

Redactie De Gelderlander, *Overheden moeten niet zo krampachtig zijn als mensen een bermmonument plaatsen*, (2019, 17 augustus), locatie: <https://www.gelderlander.nl/home/overheden-moeten-niet-zo-krampachtig-zijn-als-mensen-een-bermmonument-plaatsen~aedb714d/>

Freeborn, A., *Greek Roadside Memorials* (2014, 30 mei), locatie: <https://www.thefreeborntimes.com/greek-roadside-memorials/>

Nijenhuis, T., *Het moderne Frankrijk rukt op langs l'Occitane* (2001, 6 oktober), locatie: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/het-moderne-frankrijk-rukt-op-langs-l-occitane~b2408bb2/>

Alexis' reactie op *The Roadside Shrines of Greece* door Patowary, K. (2019), locatie: <https://www.amusingplanet.com/2019/03/the-roadside-shrines-of-greece.html>

Sneijder, R., 'Geen regels voor bermmonumenten' zegt wethouder Kirsten Schippers van Waddinxveen (2019, 23 september), locatie: <https://www.ad.nl/gouda/geen-regels-voor-bermmonumenten-ze-gt-wethouder-kirsten-schippers-van-waddinxveen~a53f7a13/>

Mr. Tree, Inc., *Everything You Want to Know About Tree Bark* (z.d.), locatie: <https://mrtreeservices.com/blog/everything-want-know-tree-bark/>

Wilschut, M., *De wonderlijke dodencultuur van Zuid-Sulawesi* (2017, 9 november), locatie: <https://www.nationalgeographic.nl/indonesie/2015/08/de-wonderlijke-dodencultuur-van-zuid-sulawesi>

Smit, J., *De Tana Toraja begrafenissen in Sulawesi* (2019), locatie: <https://www.ikreis.net/p-633/sulawesi-tana-toraja-begrafenissen-indonesie>

Bertelli M., *THE BRION TOMB, A MONUMENT OF PEACE TO SAN VITO OF ALTIVOLE* (2015, 28 januari), locatie: <https://wanderthroughculture.wordpress.com/2015/01/28/the-brion-tomb-a-monument-of-peace-to-san-vito-of/>

Amoruccio, D., *Ways To Personalize Your Loved One's Gravesite* (2019, 28 mei), locatie: <https://willowbrookcemetery.com/blogs/blog-entries/1/Our-Blogs/24/Ways-To-Personalize-Your-Loved-One-s->

[Gravesite.html](#)

Bereik.nl, *Waarom Een LED Reclamebord Inzetten?* (z.d.), locatie: <https://www.bereik.nl/led-reclame-bord/>

Npb.media, *Reclameborden Langs de Weg* (z.d.), locatie: <https://www.npbmedia.nl/inspiratie/reclame-borden-langs-de-weg/>

Derksen, M., *Tekst trekt meeste aandacht voor advertentie als geheel* (2004, 24 mei), locatie: https://www.marketingfacts.nl/berichten/tekst_trekt_meeste_aandacht_voor_advertentie_als_geheel

Résistance à l'Agression Publicitaire, *Présentation de l'association* (2016), locatie: <https://antipub.org/asso/presentation/>

Kuhlman, F., *Regels voor digitale reclame in Rotterdam* (2020, 17 februari), locatie: <https://www.nabb-net.nl/regels-voor-digitale-reclame-in-rotterdam/>
+ Gemeenteblad 2020: *Nadere regels voor reclame met verlichting Rotterdam 2020*

Klaassens, M., Groote, P., Breen, V., *Roadside memorials; public places of private grief* (2007, 22 november), locatie: https://www.researchgate.net/publication/251480648_Roadside_memorials_public_places_of_private_grief

Boeken

Charles A. Corr, Clyde M. Nabe, Donna M. Corr, *Death and Dying: Life and Living* (2003, 10 april), bladzijde 283: *#9: Some Criticisms of Roadside Memorials and Responses*

Afbeeldingen

ZwarteWaterKrant, *Bermmonument Stephanie Bonsink door provincie voor 5 jaren goedgekeurd*, 2005, locatie: <https://www.zwartewaterkrant.nl/14500meestgelezen.html>

Van Doorselaer, S., *Bermmonument van Bjorn gestolen* (2017, 29 maart), locatie: <https://www.bndestem.nl/zeeland/bermmonument-van-bjorn-gestolen~a0dd5df4/>

Omroep Zeeland, *Bermmonumenten: Voortaan geen paaltjes of kruizen maar een tegel* (2019, 22 januari), locatie: <https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/110641/Bermmonumenten-Voortaan-geen-paaltjes-of-kruizen-maar-een-tegel>

VIEW tru my GLOBAL LENS, *Roadside Memorial in Laos* (2012, 12 april), locatie: <http://viewthrumygloballens.blogspot.com/2012/04/roadside-memorial-in-laos.html>

Freeborn, A., *Greek Roadside Memorials* (2014, 30 mei), locatie: <https://www.thefreeborntimes.com/>

AutoEscape, *Les 10 routes les plus dangereuses de France* (2016, 24 november), locatie: <https://www.autoescape.com/blog/routes-dangereuses-france/>

World Day of Remembrance, *Exhibit Gallery* (2014, 27 februari), locatie: <https://worlddayofremem->

brance.org/galleries/exhibit-gallery/

Fitzroygardens, *Scarred Tree* (z.d.), locatie: http://www.fitzroygardens.com/Scarred_Tree.htm

Clifton, Cappie, *Album 11: Photographs of Aboriginal rock art and stencil art, stone tools and landscapes* (ca. 1925-1944), https://www2.sl.nsw.gov.au/archive/events/exhibitions/2011/carved_trees/02_wiradjuri_country/image05.html

National Geographic, foto van Matt Palsh, locatie: <https://www.nationalgeographic.nl/indonesie/2015/08/de-wonderlijke-dodencultuur-van-zuid-sulawesi>

Smit, J., *De Tana Toraja begrafenis in Sulawesi* (2019), locatie: <https://www.ikreis.net/p-633/sulawesi-tana-toraja-begrafenis-indonesie>

Patowary, K., *The Roadside Shrines of Greece* (2019), locatie: <https://www.amusingplanet.com/2019/03/the-roadside-shrines-of-greece.html>

Bertelli M., *THE BRION TOMB, A MONUMENT OF PEACE TO SAN VITO OF ALTIVOLE* (2015, 28 januari), locatie: <https://wanderthroughculture.wordpress.com/2015/01/28/the-brion-tomb-a-monument-of-peace-to-san-vito-of/>

Zero Sugar Peach Coca-Cola advert, Malpas Road, Newport On display on a JCDecaux bus shelter advertising site (2018, 23 april), locatie: <https://www.geograph.org.uk/photo/5748570>

Nationaal Adviesbureau Buitenreclame (2020), locatie: <https://www.nabbnet.nl/regels-voor-digitale-reclame-in-rotterdam/>

Video's/documentaires

Omroep Gelderland, *Bermonumenten zijn belangrijker dan een graf* (2014, 25 november), locatie: <https://www.youtube.com/watch?v=6XcH-gmhW5Y>

VPRO Tegenlicht, *Rebellen Tegen Reclame* (2020, 26 april), locatie: <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/kijk/afleveringen/2019-2020/reclame-rebellen.html>